

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

**Genderové rozdíly
ve vnímání následků
migrace mezi rusky
mluvícími imigranty
z Kazachstánu**

Bakalářská práce
DALIDA ISMAGULOVA

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslava Dosedlová, Dr.

Psychologický ústav
Program Psychologie
Brno 2023

MUNI

Bibliografický záznam

- Autor:** DALIDA ISMAGULOVA
Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Psychologický ústav
- Název práce:** Genderové rozdíly ve vnímání následků migrace mezi rusky mluvícími imigranty z Kazachstánu
- Studijní program:** Psychologie
- Vedoucí práce:** doc. PhDr. Jaroslava Dosedlová, Dr.
- Rok:**
- Počet stran:** 75
- Klíčová slova:** migrace, vnímání následků migrace, genderové rozdíly, adaptace, integrace, akulturační stres, kulturní hodnoty, kvalitativní výzkum, tematická analýza

Bibliographic record

Author: DALIDA ISMAGULOVA
Faculty of Arts , Masaryk University
Department of Psychology

Title of Thesis: Gender differences in the perception of the consequences of migration among Russian-speaking immigrants from Kazakhstan

Degree Programme: FF B-PSYCH_Psychology

Supervisor: doc. PhDr. Jaroslava Dosedlová, Dr.

Year:

Number of Pages: 75

Keywords: migration, perception of the consequences of migration, gender differences, adaptation, integration, acculturation stress, cultural values, qualitative research, thematic analysis

Anotace

Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat subjektivní vnímání následků migrace ruskojazyčných migrantů z Kazachstánu a analyzovat genderové rozdíly v tomto vnímání. V teoretické části výzkumu byly zvažovány hlavní aspekty migračních procesů, včetně procesů adaptace a integrace. Byly analyzovány překážky, kterým migranti čelí v procesu integrace, a zkoumány fenomény kulturního šoku a akulturačního stresu.

Empirická část práce je založena na tematické analýze polostrukturovaných rozhovorů se třemi ženami a třemi muži z Kazachstánu žijícími v České republice v průměru pět let. Výsledky tematické analýzy odhalily pět klíčových témat: důvody migrace, adaptační procesy, kulturní hodnoty a formování osobnosti, dopad migrace na rodinné vztahy a perspektivy do budoucna.

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to explore the subjective perception of the consequences of migration of Russian-speaking migrants from Kazakhstan and to analyse gender differences in this perception. The theoretical part of the research considered the main aspects of migration processes, including the processes of adaptation and integration. The obstacles that migrants face in the process of integration were analyzed, and the phenomena of culture shock and acculturation stress were examined.

The empirical part of the thesis is based on thematic analysis of semi-structured interviews with three women and three men from Kazakhstan living in the Czech Republic for an average of five years. The results of the thematic analysis revealed five key themes: reasons for migration, adaptation processes, cultural values and personality formation, the impact of migration on family relationships and future perspectives.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Genderové rozdíly ve vnímání následků migrace mezi rusky mluvícími imigranty z Kazachstánu** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v textu a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 30. listopadu 2023

.....
DALIDA ISMAGULOVA

Poděkování

Ráda bych upřímně poděkovala vedoucí této práce, paní docentce Jaroslavě Dosedlové, za její odborné vedení, podporu a cenné připomínky, které významně přispěly ke kvalitě této práce. Ráda bych také vyjádřila upřímné poděkování všem respondentům, kteří se laskavě zúčastnili výzkumu, čímž jej obohatili a zvýšili jeho informativnost. Jejich cenné názory a zkušenosti byly zásadní součástí této práce. Zároveň jsem velmi vděčná své rodině a přátelům za jejich nekonečnou podporu, trpělivost a inspiraci během celé této cesty. Váš příspěvek k mému vzdělávání a profesnímu rozvoji je neocenitelný.

Obsah

Úvod	15
1 Teoretická část	16
1.1 Migrace a psychologie migrace.....	16
1.2 Typy migrace.....	17
1.3 Teorie migrace.....	18
1.4 Integrace a adaptace.....	20
1.5 Typy integrace.....	21
1.6 Bariéry a překážky.....	23
1.7 Kulturní šok a adaptace.....	24
1.8 Akulturační stres.....	25
2 Empirická část	27
2.1 Cíle výzkumu, výzkumné otázky.....	27
3 Metoda	28
3.1 Výzkumný soubor.....	28
3.2 Výzkumné nástroje.....	28
3.3 Sběr a analýza dat.....	29
4 Sebereflexe	30
5 Výsledky	31
5.1 Důvody k imigraci.....	31
5.2 Adaptace.....	32
5.3 Kulturní hodnoty a formování osobnosti.....	44
5.4 Rodina.....	48
5.5 Úvahy o budoucnosti.....	53
6 Diskuse	55
6.1 Silné stránky a limity studie.....	62
Použité zdroje	65
Příloha A Struktura interview	72

Úvod

V moderním světě mají migrační procesy významný dopad na psychologickou situaci společnosti, formují nové aspekty vnímání a ovlivňují duševní stav jednotlivců i skupin. Fenomén migrace je především komplexní sociokulturní fenomén, který aktivně prostupuje různé aspekty života. V oblasti psychologie představuje migrace unikátní oblast výzkumu, která umožňuje hlubší pochopení toho, jak změny v sociálním prostředí způsobené migrací ovlivňují kognitivní, emocionální a behaviorální aspekty vnímání lidí.

Cílem této práce je prozkoumat subjektivní vnímání důsledků migrace ruský mluvících migrantů z Kazachstánu. Podíváme se, jak z pohledu respondentů migrace ovlivnila formování jejich osobnosti a hodnot. Jak se změnilo sociální prostředí, sociální postavení a jaké důsledky měla migrace na vztahy respondentů s jejich rodinami setrvávajícími v Kazachstánu a jaké názory na vlastní budoucí rodinu si v důsledku migrace vytvořili. Podíváme se také na to, jak probíhal proces adaptace a integrace, a jaké důsledky měl migrační stres na fyzické i duševní zdraví respondentů. Každý z výše uvedených aspektů bude dále analyzován z hlediska genderových rozdílů.

Toto téma jsem si vybrala, protože téma migrace obecně je mi velmi blízké. Jelikož jsem sama ruský mluvící migrantka z Kazachstánu, mohla jsem na základě vlastních zkušeností sledovat všechny vnitřní procesy spojené s migrací. S jistotou o sobě mohu prohlásit, že migrace zcela změnila trajektorii mého života a nikdy bych nebyla, kým jsem nyní, kdybych se před šesti lety nerozhodla opustit rodný Kazachstán. Jako studentka psychologie jsem se nemohla nezajímat o to, jak tuto zkušenost prožili moji krajané – mladí lidé, kteří přijeli ve stejnou dobu a byli stejného věku jako já. Navíc mě zajímalo, nakolik se liší ženy z mé rodné země od mužů v prožívání této zkušenosti. Tento zájem nevznikl zničehonic. Kazachstán je východní země s tradičně patriarchálními názory, a přestože se jedná o sekulární stát, převládajícím náboženstvím je islám. V důsledku toho se dětem dostává zcela radikálně odlišné výchovy v závislosti na jejich pohlaví. V době výběru tématu jsem byla přesvědčena, že tak významná věc, jako je výchova, by měla mít velký vliv na vnímání tak rozsáhlé životní změny, jako je migrace.

Téma, které jsem si zvolila, považuji za důležité pro výzkum, protože může odhalit rysy integrace mládeže z východní části postsovětského prostoru. V širším slova smyslu je zajímavé zamyslet se nad subjektivní zkušeností každého jednotlivého migranta a identifikovat v nich společná témata, která mohou vést k pochopení problémů a bariér integrace, psychologických detailů adaptace i formování osobnosti v migraci. Toto téma jsem zvolila v naději, že výsledky budou zajímavé jak pro další výzkum, tak pro aplikaci na současnou společenskou situaci související s integrací migrantů.

1 Teoretická část

1.1 Migrace a psychologie migrace

Migrace představuje proces stěhování lidí z jednoho místa bydliště do druhého, což může mít významný dopad na psychický stav a adaptaci jak samotných migrantů, tak společnosti, do které se integrují. V psychologickém kontextu je migrace chápána jako komplexní interakce mezi individuálními charakteristikami, sociokulturními faktory a psychologickými reakcemi na změny prostředí (Fawcett, 1985).

V dnešním světě jen stěží najdeme zemi, kde by žili lidé pouze jednoho etnika. Téměř ve všech evropských a dalších zemích existují tzv. multietnické společnosti. Tyto společnosti sdružují členy různých rasových, etnických nebo náboženských skupin, kteří s sebou přinášejí své vlastní jedinečné kulturní charakteristiky. Koncept multikulturní společnosti je v moderní době do značné míry determinován fenoménem migrace (Průcha, 2010).

Pojem migrace popisuje přemístění, přestěhování nebo pohyb osob a může zahrnovat jak trvalý, tak dočasný, dobrovolný i nedobrovolný pohyb (Henig, 2007). Autor klasifikuje migraci na základě několika klíčových kritérií, včetně místa (mezinárodní a vnitřní migrace), příčiny (migrace dobrovolná a nedobrovolná) a časového rámce (migrace trvalá a dočasná). Wihtol de Wenden (2020) zdůrazňuje důležitost uvažování o povaze migračního prostředí a zvažování, zda je to nutné nebo záměrné.

Podle Fawcetta (1985) je migrace pohyb člověka z jednoho místa na druhé. Může se projevat různými způsoby, včetně trvalého stěhování z jednoho města nebo vesnice do druhého, přesunů v rámci města z jedné oblasti do druhé (mobilita obyvatel), dočasných přesunů, jako jsou sezonní práce nebo studium (cirkulace), a dobrovolné přesuny, nebo nedobrovolné pohyby přes státní hranice (imigrace, mezinárodní pracovní migrace, pohyb uprchlíků). Migrace ovlivňuje rozložení populace a hraje důležitou roli v otázkách, jako jsou rozvoj měst, rovnováha mezi obyvatelstvem a dostupnými zdroji a dopady člověka na přírodní prostředí (McLeman & Hunter, 2010; Fisher et al., 1982). Většina studií na migraci nahlíží z makroekonomického nebo sociodemografického hlediska a na migraci se dívá jako na obecný fenomén.

V psychologii se na migraci pohlíží z mikrosociální úrovně. Psychologie migrace je studium individuálního chování v kontextu pohybu v prostoru. Výzkumy v této oblasti se často zabývají subjektivními aspekty migračního chování, jako jsou základní postoje, hodnoty, vnímání a migrační záměry (De Jong et al., 1985).

Přestože se psychologie migrace zaměřuje na jednotlivce, většina teoretických a empirických výzkumů v této oblasti je zaměřena spíše na identifikaci obecných vztahů mezi osobou, prostředím a pohybem než na pochopení konkrétních událostí. Pro mnoho lidí je pohyb v prostoru jednou z nejvýznamnějších přechodných událostí, které charakterizují životní běh; studium takových událostí je zásadní pro pochopení lidského chování.

1.2 Typy migrace

V kontextu psychologického výzkumu migrace existuje několik hlavních typů, které pokrývají různé aspekty psychologické adaptace a reakce jednotlivců na přemístění. Níže jsou uvedeny některé z nich.

1. **Mezinárodní a vnitřní migrace.** Mezinárodní migrace zahrnuje pohyb osob přes státní hranice za účelem nalezení nového místa pobytu. Vnitřní migrace na druhé straně zahrnuje pohyb v rámci jedné země, z jedné oblasti do druhé (Longino & Bradley, 2006).
2. **Dobrovolná a nedobrovolná migrace.** Dobrovolná migrace znamená, že se člověk vědomě a ze své svobodné vůle rozhodne přestěhovat. Zatímco nedobrovolná migrace může být způsobena krizovými situacemi, konflikty nebo katastrofami, kdy se relokace stává nezbytnou (Demuth, 2000).
3. **Trvalá a dočasná migrace.** Trvalá migrace znamená změnu místa trvalého nebo dlouhodobého pobytu. Dočasná migrace zahrnuje dočasné přesuny, jako jsou sezonní práce, školení nebo krátkodobé smlouvy (Rogers, 1992).
4. **Sezonní migrace.** Zvláštní typ dočasné migrace spojený s plněním specifických úkolů v konkrétních obdobích roku, jako jsou zemědělské práce během sklizně (Rogers, 1992).
5. **Pracovní migrace.** Zahrnuje pohyb lidí za účelem nalezení práce a zlepšení jejich ekonomického postavení (Rogers, 1992).
6. **Migrace studentů.** Jedná se o přesun studentů za studiem do jiné země nebo regionu, často na dočasné bázi. Tento typ migrace zahrnuje aspekty vzdělávání, kulturní adaptace a osobního rozvoje (Waters et al., 2011).
7. **Uprchlíci a nucené vysídlení.** Souvisí s vysídlením v důsledku ohrožení národní bezpečnosti, války, konfliktu, pronásledování a dalších krizových situací (Rogers, 1992).
8. **Zpětná migrace.** Nastává, když se lidé vracejí do své domovské země po dočasném nebo trvalém pobytu v jiné zemi (Cassarino, 2004).

V této práci bude zvláštní pozornost věnována migraci studentů. Ta představuje významný a dynamický aspekt současné globální mobility. V kontextu psychologického výzkumu je role studentské migrace zvláště důležitá, neboť ovlivňuje nejen individuální vývoj studentů, ale má široký dopad i na jejich psychický stav, sociální adaptaci a životní styl (Rogler, 1994).

Jedním z důležitých aspektů migrace studentů je to, že často zahrnuje přechodný pobyt v novém, neznámém prostředí, a to ve věku, kdy se formuje samostatná osobnost člověka (Raghuram, 2012). Studenti se mohou přestěhovat do zahraničí nebo do jiného města, aby se vzdělávali, na určitou dobu, což s sebou přináší jedinečné psychologické problémy. Musí se přizpůsobit nové kultuře, jazyku, vzdělávacímu systému a společenským normám, což může ovlivnit jejich sebevědomí, sebejistotu a celkovou duševní pohodu (Biserova & Shagivaleeva, 2019).

Kromě toho migrace studentů poskytuje příležitost studovat procesy kulturní adaptace a mezikulturních interakcí. Studenti, kteří se stěhují do nového prostředí, se potýkají s rozmanitostí hodnot, norem a očekávání, což může způsobit konflikty mezi jejich vlastními hodnotami a prostředím. Tento aspekt migrace studentů je mimořádně zajímavý pro pochopení toho, jak dochází k sociokulturní adaptaci a jak se lidé učí překonávat interkulturní bariéry (Collins, 2012).

Dalším důležitým aspektem je dopad migrace studentů na jejich osobní rozvoj. Zkušenosti se studiem v zahraničí nebo v jiném prostředí mohou pomoci rozšířit rozhled, zvýšit toleranci a rozvíjet mezilidské dovednosti. Zároveň mohou studenti zažívat pocity odcizení, osamělosti a stresu v důsledku nového prostředí a vzdálenosti od rodiny a přátel (Pretty et al., 2003).

1.3 Teorie migrace

Existuje několik teorií, které pomáhají vysvětlit mechanismy migrace, včetně migrace studentů. Každá z těchto teorií poskytuje jedinečný pohled na faktory, motivace a důsledky pohybu lidí. V souvislosti s migrací studentů tyto teorie pomáhají vysvětlit, proč se mladí lidé rozhodují studovat v jiné zemi nebo regionu.

1. **Teorie lidského kapitálu.** Výzkum migrace studentů zahájil Tuckman (1970). Analyzoval údaje o pohybu studentů mezi 49 státy USA. Ukázalo se, že čím více veřejných vysokých škol bylo ve státě (více možností vzdělávání), tím méně studentů se stěhovalo. Jestliže ale bylo školné pro místní obyvatele vyšší, pak více studentů odcházelo studovat do jiných lokalit. Příjem na hlavu a podpora studentů měly malý vliv na rozhodnutí odejít. Mixon (1992) aktualizoval tento model a potvrdil, že školné zůstává důležitým faktorem, a také zjistil, že kvalita státní vysoké školy ovlivnila rozhodnutí zůstat v místě. Tyto výsledky podporují myšlenku migrace studentů jako investice do vzdělání.

Podle této teorie lze na migraci studentů pohlížet jako na investici do vzdělání a rozvoje. Studenti se snaží získat kvalitní vzdělání, které v budoucnu zvýší jejich konkurenceschopnost na trhu práce. Tento přístup pomáhá vysvětlit, proč jsou studenti ochotni přestěhovat se do jiných zemí a regionů, aby získali vysokoškolské vzdělání, které může přinést dlouhodobé výhody.

2. **Teorie kulturní adaptace.** Ball-Rokeach et al. (2001) a Kim Y. C. et al. A (2006) přišli s teorií kulturní adaptace (CIT), která uvádí, že je důležité mít přístup ke komunikačním nástrojům pro sdílení příběhů v rámci komunity. To podporuje aktivní interakci ve skupině. Kromě toho CIT říká, že mít způsob komunikace k diskuzi o místních problémech s ostatními členy komunity je klíčovým zdrojem pro spolupráci při jejich řešení (aktivní zapojení komunity).

Podle této teorie je migrace studentů spojena s touhou ponořit se do nového kulturního prostředí a obohatit svou kulturní zkušenost. Studenti hledají způsoby kulturní adaptace a porozumění, které přispívají k jejich osobnímu růstu a rozvoji interkulturních dovedností.

3. **Teorie sítí,** jak ji navrhl Massey (1990). Do strukturálního kontextu sítí migrantů, což jsou spojení mezi lidmi na základě příbuzenství, přátelství a společného původu, přidal tradiční model nákladů a přínosů. Sbližují migranty a nemigranty, vytvářejí vzájemné závazky a očekávání. Tyto sítě se rychle rozšiřují, protože samotná migrace vytváří nová spojení; každý nový migrant najde přátele a příbuzné se zkušenostmi s migrací. Vliv sítí na migraci je kumulativní: každý nový migrant snižuje náklady na migraci pro ostatní a povzbuzuje je k migraci. Tím se vytvoří nová spojení pro další skupiny, které také začnou migrovat, a tak dále. Sítě ovlivňují náklady na migraci a dávají jí dynamický impuls. Sociální vazby se zkušenými migranty velmi ovlivňují pravděpodobnost migrace za prací. V kontextu migrace studentů to může fungovat tak, že studenty mohou přilákat některé studijní programy nebo instituce na doporučení přátel, příbuzných nebo bývalých studentů. Tato podpora může snížit úzkost a strach z migrace.

4. Teorie migračních sítí souvisí s dalším přístupem, **teorií migračních systémů**, kterou představil Mabogunje (1970). Hlavním předpokladem této teorie je, že migrace mění sociální, kulturní, ekonomické a institucionální podmínky na odesílajícím i přijímacím konci a vytváří vyvíjející se prostor, ve kterém migrační procesy fungují. Teorie migračních sítí se zaměřuje na osobní vztahy mezi migranty a nemigrujícími osobami, zatímco teorie migračních systémů jde dále a zdůrazňuje, že migrace restrukturalizuje sociální prostředí v konkrétních místech, kde k migraci dochází, a to jak na vysílajícím, tak na přijímacím konci. Tato teorie naznačuje, že migrační pohyby vznikají v reakci na již existující spojení mezi vysílajícími a přijímacími státy, jako jsou koloniální vazby, obchodní nebo investiční toky. V případě migrace studentů může teorie migračních systémů pomoci pochopit, jak migrace studentů ovlivňuje sociokulturní a ekonomické podmínky ve vysílající i přijímací zemi, a vytváří tak vyvíjející se prostor pro výměnu znalostí a zkušeností.

Tyto teorie představují jen několik přístupů k vysvětlení migrace studentů. Kombinace jejich výzkumů poskytuje lepší pochopení toho, co stojí za rozhodnutím mladých lidí přestěhovat se za vzděláním a jak to ovlivňuje jejich psychickou pohodu i vývoj.

1.4 Integrace a adaptace

Integrace a adaptace jsou dva důležité aspekty související s migračními procesy. Jejich vztah spočívá v tom, že úspěšná adaptace migrantů v nové zemi závisí na jejich schopnosti začlenit se do místní společnosti a kultury (Itzhaky, 1997).

Adaptace je proces, kterým se migranti přizpůsobují novým životním podmínkám, kultuře, jazyku a normám přijímací země. Zahrnuje různé aspekty, jako jsou sociální, kulturní, psychologická a ekonomická adaptace. Úspěšná adaptace znamená, že migranti byli schopni dosáhnout životní úrovně a sociální participace srovnatelné s úrovní místních obyvatel (Rack, 1985). V případě migrace studentů zahrnuje adaptace na novou zemi hlubší aspekty než jen studium. Jde o proces hledání svého místa v nové společnosti, pochopení hodnot a norem i definování vlastní identity v novém kulturním prostředí (Ryan & Ogilvie, 2001).

Integrace je na druhé straně širší proces, který zahrnuje interakci a vliv jak migrantů na společnost, tak společnosti na migranty. Integrace znamená účast migrantů v různých sférách života v přijímací zemi, jako jsou práce, vzdělávání, kulturní a společenské akce (Erdal, 2013). Tento proces umožňuje migrantům stát se plnohodnotnými členy společnosti a přispívat k jejímu rozvoji. Integrace studentů je důležitá i pro formování jejich osobnosti. Jsou vystaveni různým kulturním, společenským a akademickým zkušenostem, které mohou významně přispět k jejich porozumění a struktuře života (Barker, 2021). Začlenění do místní studentské komunity,

účast na kulturních a společenských akcích i interakce s místními a zahraničními studenty umožňují studentům rozšířit si obzory a obohatit svou osobnost (Arthur, 2017).

To však může představovat i problémy. Kulturní rozdíly, jazykové bariéry a pocity vzdálenosti od domova mohou ovlivnit proces adaptace a integrace (Antonakopoulou, 2013). Je důležité, aby se studenti cítili podporováni a začlenění, aby se pro ně toto období stalo pozitivním obdobím formování a rozvoje.

Adaptace a integrace spolu tedy úzce souvisí. Úspěšná adaptace přispívá k harmoničtější integraci migrantů do nového prostředí a aktivní integrace přispívá k efektivnější adaptaci. Tyto dva procesy se vzájemně podporují a přispívají k úspěšné adaptaci migrantů v nové zemi.

1.5 Typy integrace

Integrace je proces interakce a vlivu mezi migranty a společností přijímající země, který zahrnuje různé aspekty a úrovně. Existuje několik typů integrace, které pomáhají pochopit, jak se migranti integrují do nové společnosti.

1. **Socioekonomická integrace.** Je jedním z hlavních ukazatelů úspěšné integrace. Socioekonomická integrace ve svém jádru odkazuje na účast migrantů na trhu práce, včetně faktorů, jako jsou vzdělání a jazykové znalosti. Úspěšná účast na trhu práce obvykle znamená mít placenou práci, ale je také důležité si uvědomit, že mnozí přistěhovalci se stávají podnikateli, což je také známkou úspěšné integrace.
Úroveň příjmů úzce souvisí s účastí na trhu práce. Analýzou příjmu a zaměstnanosti migrantů podle vzdělání lze identifikovat několik užitečných ukazatelů. Ty mohou ukázat, zda migranti pracují v nekvalifikovaných zaměstnáních odpovídajících jejich vzdělání a zda za stejnou práci dostávají spravedlivou mzdu ve srovnání s nemigrujícími osobami.
Rovněž lze hodnotit míru využívání sociálních programů a podpory migrantů, které mohou sloužit jako indikátor míry jejich integrace, zejména pokud se tato úroveň blíží obecné úrovni ve společnosti (Entzinger & Biezeveld, 2011).
2. **Vzdělávací integrace.** Dobrá míra úspěšné účasti na trhu práce souvisí s dosaženým vzděláním a odbornou přípravou, a také s jazykovými dovednostmi. Je proto důležité sledovat vzdělávací výsledky mladých migrantů, jak těch, kteří se nedávno přestěhovali, tak těch z druhé generace. Obecně vzdělanostní úroveň mladých lidí s migračním backgroundem bývá nižší než u srovnatelných nemigrujících skupin a míra předčasného ukončení školní docházky je obvykle vyšší. Vzdělávací systém nebere vždy v úvahu specifické potřeby dětí migrantů, a to i přes významná zlepšení, ke kterým došlo v posledních desetiletích. Kromě toho existuje diferenciace ve vzdělávacím systému některých zemí, což je částečně způsobeno trendy v oblasti bydlení migrantů. Tato

diferenciace je však umocněna skutečností, že rodiče, kteří nejsou přistěhovalci, se často rozhodnou převést své děti do jiných škol, když se zvýší počet přistěhovalců ve vzdělávacích institucích. Tento jev se často nazývá „bílý útěk“ (Entzinger & Biezeveld, 2011).

3. **Kulturní integrace.** V poslední době se stává zřejmým, že integrace daleko přesahuje socioekonomickou sféru. To znamená, že parametry, jako jsou bydlení a účast na trhu práce, ne vždy plně měří integraci. V praxi se uznává význam společného základu pro vzájemné porozumění ve společnosti, i když to nutně neznamená úplné pohlcení. Hledání indikátorů kulturní integrace se tak stává důležitějším. Jedním z hlavních problémů při posuzování akulturace migrantů je identifikace základních hodnot a pravidel společnosti, jako jsou právní stát, demokracie, rovnost pohlaví a odluka církve od státu, které jsou v Evropě rozšířeny.

Úroveň znalosti jazyka přijatého v zemi pobytu migranta může navíc naznačovat stupeň jeho akulturace. Ve vysoce segregované společnosti není potřeba se tento jazyk učit, což se týká jak nově příchozích migrantů, tak těch, kteří tam žijí dlouhou dobu. Pokud však kulturní integrace není prioritní, možnosti studia jazyků budou omezené. V posledních letech byl aktivně zdůrazňován význam učení se jazyku přijímající země jako faktoru podporujícího integraci (Entzinger & Biezeveld, 2011).

4. **Politická integrace** má několik aspektů. Lze rozlišit tři typy politické integrace.
 - a. Důvěra v politické instituce. To je, když migranti důvěřují demokratickým politickým institucím. Pokud věří v legitimitu a efektivitu institucí v hostitelské zemi, svědčí to o politické integraci.
 - b. Přijímání demokratických hodnot. Tento aspekt znamená, že migranti sdílejí demokratické hodnoty, jako jsou svoboda slova, rovnost a odluka církve od státu. Jestliže tyto hodnoty podporují, pak je to také projev politické integrace.
 - c. Politická účast. Jedná se o situaci, kdy se migranti aktivně účastní politických procesů hostitelské země. Bez ohledu na jejich důvěru v instituce nebo lpění na hodnotách je jejich účast ve volbách, veřejných debatách a jiných politických akcích dokladem politické integrace (Tillie, 2004).

Tyto typy integrace jsou vzájemně propojeny a mohou se lišit v závislosti na kontextu a specifikách migračních proudů. Pochopení různých aspektů integrace pomáhá společnostem vytvářet efektivnější programy a politiky pro úspěšnou integraci migrantů.

1.6 Bariéry a překážky

Proces integrace migrantů často narazí na různé bariéry a překážky, včetně následujících aspektů (Constant et al., 2009; Mestheneos & Ioannidi, 2002):

1. **Jazyková bariéra.** Jedná se o vážnou překážku integrace migrantů z důvodu nedostatečné znalosti místního jazyka. Brání přístupu ke vzdělání, omezuje výběr zaměstnání, vytváří sociální izolaci, ztěžuje interakci s místními lidmi i porozumění místní kultuře a omezuje přístup k sociálním službám (Ager & Strang, 2008). Pro úspěšnou integraci je nutné aktivně podporovat osvojování si místního jazyka migranty.
2. **Mezikulturní rozdíly.** Tyto rozdíly se mohou projevovat v nepochopení místních zvyků, hodnot a kulturních norem. To může vést ke konfliktům a nespokojenosti jak na straně migrantů, tak na straně místních obyvatel (Reitemeier, 2009). Nepochopení místních norem a tradic může také ztížit hledání práce a vytváření sociálních sítí.
3. **Stereotypy a předsudky.** Touha po adaptaci a úspěšné integraci migrantů může být často potlačena přítomností stereotypů a předsudků ze strany místního obyvatelstva. Stereotypy založené na rase, náboženství, etnickém původu nebo kultuře migrantů mohou vytvářet překážky pro porozumění a interakci. Předsudky a negativní postoje se mohou projevovat v podobě diskriminace při hledání práce, přístupu k bydlení a ve veřejném životě. Tyto stereotypy a předsudky mohou také ovlivnit sebevědomí migrantů a vytvořit psychologické bariéry pro jejich adaptaci (Bar-Tal, 1989).
4. **Sociální izolace.** Migrantů se mohou cítit izolovaní od místní komunity v souvislosti s rozdíly v jazyce, kultuře a životním stylu. Tato izolace může mít za následek omezené příležitosti k socializaci, účasti na veřejném životě a interakci s místními obyvateli. Sociální izolace může u migrantů zvýšit riziko vzniku psychických problémů, jako jsou deprese a osamělost (Pike & Crocker, 2020).
5. **Ekonomické potíže.** Omezené možnosti vzdělávání a zaměstnání mohou vytvářet značné ekonomické překážky. Migrantů se mohou ocitnout v zaměstnáních s nízkou kvalifikací a s nízkým platem nebo čelit omezením při získávání odborného vzdělání. Ekonomické potíže mohou vést k chudobě, sociálnímu vyloučení, nedostupnosti bydlení i dalších sociálních služeb (Wright & Clibborn, 2019).
6. **Právní omezení:** Některé země mají přísné zákony a politiky týkající se migrace a práv migrantů, což může ztížit integrační proces. Tato omezení mohou zahrnovat složité postupy pro získání statusu migranta, omezení přístupu ke vzdělání a zdravotní péči i omezení pracovních příležitostí. Právní překážky mohou také zahrnovat hrozbu deportace nebo ztráty statusu migranta, pokud jsou porušeny zákony nebo předpisy (Chauvin & Garcés-Mascareñas, 2014). To

vytváří u migrantů nejistotu a stres, což může bránit jejich schopnosti začlenit se do společnosti a zapojit se do sociálních i ekonomických aktivit.

7. **Národní a politické konflikty.** Migranti se mohou ocitnout v centru konfliktů, a to jak v zemi původu, tak v přijímající zemi. Národní a politické napětí může mít podobu diskriminace, násilí, nebo dokonce legislativních změn, které mohou omezovat práva a svobody migrantů (Da Silva Rebelo et al., 2020).
8. **Přístup k sociálním službám.** Omezený přístup ke zdravotním, vzdělávacím a sociálním službám může vytvářet překážky úspěšné adaptace (Bechtel et al., 1995). Migranti, kteří mají omezený přístup k těmto službám, mohou mít potíže se získáním potřebné zdravotní péče, vzdělání pro své děti nebo bydlení. To může jim i jejich rodinám způsobit další ekonomické a sociální potíže.
9. **Uznávání kvalifikace.** Mnoho migrantů má vzdělání a odborné dovednosti, které získali v zemi svého původu. Tyto kvalifikace však nejsou vždy uznávány nebo hodnoceny v přijímající zemi (Castelli, 2018). To může vést k tomu, že migranti budou nuceni pracovat na nekvalifikovaných pozicích, které neodpovídají jejich profesním zkušenostem a vzdělání. Může to také způsobit ekonomické potíže a zhoršit jejich pracovní integraci.

Překonání těchto bariér vyžaduje úsilí ze strany migrantů, společnosti i vládních institucí. Rozvoj a provádění účinných integračních politik pomáhá zmírňovat tyto překážky a podporuje úspěšnou adaptaci migrantů.

1.7 Kulturní šok a adaptace

Kulturní šok, termín poprvé zavedený antropologem Kalervo Obergem (1960), je psychická dezorientace, kterou zažívají lidé, kteří se náhle ocitnou ve zcela odlišném kulturním prostředí. Oberg popisuje kulturní šok jako úzkostný stav, ke kterému dochází, když člověku vstupujícímu do nového kulturního prostředí zmizí všechny známé kulturní opory.

Čtyři hlavní fáze kulturního šoku obecně zahrnují následující (Winkelman, 1994):

1. líbánková fáze nebo turistická fáze,
2. fáze krize nebo fáze kulturního šoku,
3. fáze adaptace, reorientace a postupného zotavení,
4. fáze adaptace, urovnání nebo akulturace.

Fáze se střídají v určité posloupnosti, ale mohou se i cyklicky opakovat. Přejít z krizové fáze do adaptace a akulturace může nastat několikrát, zvláště když člověk čelí novým výzvám, které vyžadují nové adaptace. To může vést k tomu, že člověk získá dovednosti žít ve dvou kulturách a adaptace je považována za úspěšnou.

„Líbánky“ nebo „turistická fáze“ je typickým zážitkem pro lidi cestující do jiného kulturního prostředí na líbánky, dovolenou nebo krátkodobé služební cesty. V této fázi je

zájem, vzrušení, euforie, problémy se spánkem, pozitivní očekávání a idealizace vůči nové kultuře. Rozdíly jsou vnímány jako vzrušující a zajímavé. I když se mohou objevit určitá úzkost a stres, jsou obvykle vnímány pozitivně. To se liší od konceptu kulturního šoku, protože turisté a cestovatelé často jednají s institucemi (hotely, letoviska, podniky, letiště), které je izolují od potřeby úzké interakce s místní kulturou v jejím vlastním prostředí.

Fáze krize kulturního šoku je obdobím, kdy člověk, který se ocitne v novém kulturním prostředí, začíná prožívat negativní zkušenosti a problémy. Toto období může začít ihned po příjezdu nebo o několik týdnů později, ale ve většině případů k němu dochází během prvních týdnů pobytu v novém prostředí. Lidé začnou prožívat zklamání, frustraci, úzkost a napětí. Všechno, co se na začátku zdálo zajímavé a vzrušující, teď začíná dráždit. Nadměrně se zajímají o hygienu potravin, vody a životního prostředí. Člověk se může cítit bezmocný, nepochopený a ztracený. Emocionální a fyzická pohoda se může zhoršit a depresivní nálada se stává vážným problémem. Charakteristické jsou také podráždění, podezřívavost a strach z podvedení nebo okradení. Lidé začínají kritizovat místní kulturu a vyjadřují touhu vrátit se domů.

Třetí fáze – přizpůsobení a přeorientování. Řešení kulturního šoku zahrnuje schopnost efektivně se adaptovat na nové kulturní prostředí. Během adaptace dochází k úpravám dosaženým v průběhu cyklických a individuálně unikátních fází. Jedinec si rozvíjí dovednosti při řešení kulturních problémů a začíná přijímat kulturní rozdíly s pozitivním přístupem. Kultura začíná být srozumitelná a negativních reakcí ubývá, protože si člověk uvědomuje, že problémy souvisejí s neschopností porozumět, přijmout a přizpůsobit se. Začíná se objevovat respekt k jiné kultuře a poznávání se stává zajímavou výzvou. Během adaptace problémy nezmizí, člověk si však vytvoří pozitivní vztah k řešení problémů nezbytných pro fungování v nové kultuře. Adaptace probíhá pomalu, zahrnuje opakované krize a přizpůsobení.

Čtvrtou fází je adaptace, urovnání nebo akulturace. V této fázi se člověk úspěšně adaptuje na nové kulturní prostředí, řeší a zvládá vznikající problémy. Adaptace může vést k rozvoji duální kulturní identity, kdy se člověk cítí být součástí jak své rodné kultury, tak kultury, ve které se nyní nachází. Tento proces vyžaduje konstruktivní reakci na kulturní šok a použití účinných adaptačních metod. Klíčem je přijmout, že adaptace mění osobnost, a rozvoj duální kulturní identity může být bohatstvím, které jedinci umožní lépe porozumět a integrovat nové kulturní aspekty do své předchozí vlastní identity.

1.8 Akulturační stres

Model kulturního šoku, který navrhl Oberg (1960), je stále populární a hojně používaný, ovšem, stejně jako tomu bylo u jiných teoretických konceptů, i koncept kulturního šoku byl postupem času revidován a byl navržen jiný model. Model akulturačního stresu,

pocházející z roku 1970 (Berry, 1970; Berry et al., 1987), představuje psychologické napětí a disharmonii, které mohou nastat při adaptaci na nové kulturní prostředí nebo při přechodu mezi kulturními kontexty.

Původně navrhovaný pojem *kulturní šok* může vyvolávat asociace pouze s negativními zkušenostmi a výjimečně špatnými výsledky mezikulturních kontaktů. Při pohledu na fenomén akulturace však vidíme, že zahrnuje nejen některé obtíže, ale i pozitivní aspekty. Akulturační stres tak souvisí s klasickými modely psychologického stresu (např. Lazarus & Folkman, 1984), které studují reakci člověka na vlivy prostředí, v tomto případě na proces akulturace. Tento přístup je teoreticky podložený a umožňuje nám pochopit, jaké strategie zvládnání mohou být použity v reakci na stresové situace.

Je důležité poznamenat, že pojem *kulturní šok* může vytvářet zkreslený pohled na proces akulturace a naznačovat pouze negativní aspekty, podobně jako pojem *šokové trauma*, který bývá spojován s negativními důsledky válečných zážitků. Ve skutečnosti se člověk během akulturace častěji potýká s mírnými obtížemi, jako jsou psychosomatické problémy, přičemž existují psychologické mechanismy hodnocení situace a strategie zvládnání stresu.

Navíc příčinou problémů v souvislosti s akulturací nebývají samotné kulturní rozdíly, ale spíše mezikulturní dynamika a rozpory, vznikající při adaptaci na nové prostředí. To je důležité rozlišení, neboť zdůrazňuje, že problémy a stres mohou souviset spíše s procesem změny a adaptace na nové prostředí než s negativními aspekty kultury samotné.

Akulturační stres tedy přesněji odráží zdroj obtíží, které jsou spojeny s procesem interakce a adaptace na novou kulturu, než pouhý *kulturní šok* (Berry, 1997).

Koncept akulturačního stresu zahrnuje jednu konkrétní formu stresu, jejímž charakteristickým rysem je zdroj stresu související se samotným procesem akulturace. Během akulturace bývají navíc často pozorovány určité charakteristické stresové behaviorální reakce, jako je zhoršení duševního zdraví (konkrétně pocity trapnosti, úzkosti, deprese), prožívání pocitů odcizení a marginality, zvýšená míra psychosomatických symptomů, a dokonce i zmatek ve vlastní identitě.

Akulturační stres tedy představuje zhoršení celkového zdraví jednotlivců, včetně fyzických, psychických i sociálních aspektů. Aby bylo možné události charakterizovat jako akulturační stres, je nutné, aby tyto změny zdraví byly systematicky spojeny se známými charakteristikami akulturačního procesu, které jednotlivci sami zažívají. Tento koncept umožňuje lépe pochopit a popsat negativní účinky, které se objevují při adaptaci na nové kulturní prostředí a jsou způsobeny právě tímto procesem (Berry et al., 1987).

2 Empirická část

2.1 Cíle výzkumu, výzkumné otázky

Ze studované teoretické literatury je zřejmé, že migrace hraje v životě lidí významnou roli, mění jejich osudy a ovlivňuje všechny sféry jejich životů. Tento proces utváří vnitřní svět migrantů a mění trajektorii jejich životů. V rámci tohoto výzkumu, který se zaměřuje na migranty z Kazachstánu, se snažíme prohloubit porozumění migračním procesům, charakteristikám adaptace a vnímání důsledků migrace. Klíčové aspekty uvažované v teoretické části, například migrace, adaptace, integrace, kulturní šok a akulturační stres, zdůrazňují mnohotvárnost a komplexnost tohoto jevu.

Hlavním cílem této studie je důkladně prozkoumat migrační procesy a jejich dopad na život lidí žijících v novém kulturním prostředí. S ohledem na migranty z Kazachstánu se snažíme identifikovat hlavní témata, která utvářejí jejich zkušenosti. V této souvislosti jsou formulovány výzkumné otázky, jejichž cílem je podrobněji prozkoumat genderové rozdíly ve vnímání důsledků migrace, identifikovat oblasti života, kde jsou tyto rozdíly nejvýraznější, a objasnit příčiny těchto rozdílů.

V01: Jaká jsou pro migranty zásadní témata a jak tato témata ovlivňují jejich život?

V02: Jaké rozdíly ve vnímání důsledků migrace lze pozorovat mezi muži a ženami z Kazachstánu?

V03: V jakých oblastech života migrantů z Kazachstánu jsou rozdíly nejvýraznější?

V04: Čím lze vysvětlit rozdíly ve vnímání důsledků migrace?

V05: Jak migranti z Kazachstánu vnímají změny svého sociálního statusu?

V06: Jak se změnil rodinné vztahy migrantů z Kazachstánu po migraci?

V07: Jaké změny nastaly ve zdravotním stavu migrantů z Kazachstánu po migraci?

3

4 Metoda

4.1 Výzkumný soubor

K vyhledání respondentů pro tuto studii byla zvolena technika sněhové koule. Vzhledem k cílové skupině studie byla tato metodika zvolena jako nejvhodnější, neboť skupina ruský mluvících migrantů v České republice je ve srovnání s celkovou populací malá a také relativně izolovaná. Důvodem pro volbu metodiky sněhové koule byla navíc poměrně úzká cílová skupina stanovená pro tuto studii. Respondenti byli vybíráni podle následujících kritérií:

- strávili celý svůj život v Kazachstánu,
- pocházejí z východní rodiny (Kazaši, Tataři, Ujguři),
- věková skupina (20–27 let),
- v emigraci déle než tři roky.

Vzhledem k tomu, že hlavním aspektem studie je srovnání pohlaví, byl soubor respondentů genderově vyvážený. Jako respondenti byli vybráni tři muži (průměrný věk = 22) a tři ženy (průměrný věk = 23,7). Průměrný počet let strávených migrací mezi respondenty byl pět let.

4.2 Výzkumné nástroje

Jako výzkumný nástroj byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Otázky v rozhovoru byly rozděleny do čtyř bloků: úvodní otázky, sociální status, vztah k rodině a zdravotní stav (fyzický a psychický). Tematické bloky a otázky rozhovoru byly vytvořeny na základě prostudované odborné literatury. Podrobná struktura se všemi otázkami je uvedena v příloze A.

Blok s úvodními otázkami slouží k odhalení širšího zázemí respondentů, důvodů migrace, prvotního hodnocení migrační zkušenosti.

Blok věnovaný sociálnímu statusu se zaměřuje na sociální integraci a obsahuje otázky týkající se subjektivně hodnoceného sociálního statusu a změn v sociálním prostředí.

Blok rodinných vztahů odhaluje téma rodiny zůstávající v Kazachstánu a plány pro vlastní rodinu do budoucna.

Blok o zdravotním stavu byl navržen tak, aby odhalil změny související se zdravotním stavem v důsledku migrace, psychické nebo fyzické, akulturační stres, odloučení od rodiny a klimatické faktory.

Jako metodika této studie byla zvolena kvalitativní neboli flexibilistická analýza. Jedním z rysů tohoto typu analýzy je zaměření na perspektivu účastníka výzkumu. Kvalitativní výzkum má také tendenci se v průběhu studie přizpůsobovat. Vzhledem

k tomu, že cílem této studie je prozkoumat vnímání dopadů migrace samotnými imigranty, byl pro naplnění tohoto cíle zvolen kvalitativní výzkum.

Data byla analyzována pomocí techniky tematického kódování. Tematická analýza byla zvolena z důvodů její rozšířenosti v kvalitativní analýze a jejího snadného použití výzkumníkem. Proces kódování a následné analýzy probíhal podle popisů v knize *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner Researchers* (Robson, 1993).

4.3 Sběr a analýza dat

Plán výzkumu byl předložen Etickému panelu Psychologického ústavu Masarykovy univerzity, který provedl posouzení jeho etických aspektů a následně schválil jeho realizaci. Respondenti byli nejprve osloveni online, aby se zúčastnili studie. Byli seznámeni s tématem a účelem studie. Po online domluvě se uskutečnilo osobní setkání, kde byly respondentům dále vysvětleny téma a účel studie. Respondenti byli před rozhovorem rovněž informováni o svém právu rozhovor kdykoli ukončit, přerušit svou účast ve studii během rozhovoru a do tří týdnů po sběru dat (období tří týdnů bylo výzkumníci zvoleno s časovou rezervou na výměnu respondenta) a o svém právu neodpovědět na jakoukoli otázku. Respondentům bylo rovněž vysvětleno, že všechny údaje budou anonymizovány s minimálním zveřejněním osobních údajů pouze v případě, že to bude pro studii nezbytné. Po krátkém úvodním rozhovoru byl od respondentů získán ústní souhlas s účastí ve studii a s nahráváním rozhovorů. Písemný souhlas nebyl vzhledem k nízké rizikovosti a citlivosti studie pro respondenty udělen. Někteří z respondentů vyjádřili přání přečíst si výsledky studie, k čemuž jim byl udělen souhlas.

Rozhovory se řídily strukturou s určitými odchylkami, které odrážely nit vyprávění vedeného účastníky. Všechny rozhovory byly následně přepsány.

Po přepisu rozhovorů byl každý z nich znovu přečten, aby bylo možné získat hlubší vhled do dat. Po prvním čtení následovalo druhé čtení, při kterém byly označeny primární myšlenky a kódy. Primární kódy pak byly použity k identifikaci hlavních témat a k zahájení tvorby tematické struktury. Po opětovném čtení dat v kontextu navržené tematické struktury byly primární kódy upraveny. Poté byly kódy vypsány a na jejich základě vznikla nejprve užší podtémata, která se později zformovala do větších témat. Na základě shromážděných kódů do podtémat a témat byla sestavena nová tematická struktura, jejíž pomocí byla sestavena tabulka s citáty ilustrujícími jednotlivá podtémata. Na základě práce s citacemi byla tematická struktura upravena.

5 Sebereflexe

V rámci této studie, v níž jsem vystupovala jako výzkumnice, jsem měla zkoumat životní zkušenosti ruskojazyčných migrantů z Kazachstánu v České republice a zkoumat je z genderového hlediska. Tento výzkumný proces se pro mě stal nejen akademickou studií, ale také zvláštním ponorem do vlastních vzpomínek a zkušeností.

Moje vlastní zkušenost s migrací, která začala před šesti lety, když mi bylo 17 let, odrážela některé aspekty života respondentů. Čelila jsem stejným výzvám jako oni: jazykové bariéry, obtížím vymanit se z úzkého sociálního kruhu rusky mluvících, snaze zapadnout mezi místní obyvatelstvo a hledání smyslu života v novém sociokulturním prostředí.

Moje zkušenost s utvářením vlastní identity v nové společnosti mi umožňuje hlouběji proniknout do zkušeností respondentů a odhalit aspekty, které zůstávají pod povrchem. Navzdory střetávání zkušeností si však také uvědomuji, že každý jedinec má jedinečné rysy a nuance, které činí jeho příběh jedinečným.

Má sebereflexe zdůrazňuje, že ačkoli jsem se snažila analyzovat data nezaujatě, mé vlastní zkušenosti s migrací mimovolně ovlivňují mé vnímání a hodnocení. Nicméně celý výzkumný proces se snažil zachovat objektivitu a respekt k různorodosti názorů a hlasů respondentů.

Obtížná rovnováha mezi mými vlastními zkušenostmi a objektivitou byla klíčovým rysem tohoto výzkumu. Mou úlohou bylo nejen zkoumat data, ale také dát hlas rusky mluvícím migrantům z Kazachstánu v České republice a snažit se zohlednit genderová specifika jejich migrační zkušenosti.

6 Výsledky

Výsledkem analýzy je pět velkých tematických skupin, přičemž každá je rozdělena na několik dílčích témat, z nichž některá se zase člení na podtémata. Těchto pět tematických skupin je následujících: důvody migrace, adaptace, kulturní hodnoty a utváření identity, rodina a přemýšlení o budoucnosti. První téma (Důvody migrace) je úvodní a není rozděleno na podtémata. Toto téma odhaluje důvody, proč se respondenti rozhodli emigrovat. Tento blok je zajímavý z hlediska hlubšího poznání původu jednotlivých respondentů a pochopení některých kulturních charakteristik.

Téma Adaptace je nejširším tématem, které z analýzy vyplynulo. Dělí se na následující podtémata: Makrosociální podmínky, Mikrosociální podmínky, První dojmy a vnitřní změny a Zdraví. Každé z uvedených podtémat je vzhledem k informační bohatosti a obsahu daného tématu rozděleno na několik dílčích témat.

Téma Kulturní hodnoty a formování osobnosti je velmi zajímavé nejen v rámci této studie, ale i pro případný budoucí výzkum. Zkušenosti některých respondentů týkající se tohoto tématu byly výjimečné a jedinečné, proto byly i navzdory neobvyklosti mezi respondenty do analýzy zahrnuty. Toto téma není rozděleno do jasných podtémat, ale hlavními otázkami, které respondenti uváděli, byly odpovědnost, nové perspektivy a příležitosti, a také obecné hodnocení migrace na formování vlastní identity a hodnot.

Téma Rodina odhaluje vztahy respondentů s jejich rodinami v Kazachstánu a úvahy o jejich budoucí rodině. Toto téma je zajímavé i z hlediska hodnocení respondentů, kteří hodnotí svou zkušenost s migrací a vliv rodiny na tuto zkušenost.

Poslední téma shrnuje úvahy respondentů o jejich migračních zkušenostech a jejich současném postoji k imigraci. Tři hlavní podtémata ilustrují tři hlavní postoje respondentů: touhu zůstat, touhu odejít a nerozhodnost v této otázce.

6.1 Důvody k imigraci

Prvním klíčovým tématem, které bylo ve výzkumu analyzováno, byly Důvody k imigraci. Toto téma ztělesňuje výchozí bod výzkumu, jehož cílem bylo pomoci hlouběji pochopit a odhalit motivace a faktory, které vedly respondenty k rozhodnutí přistěhovat se. Je důležité poznamenat, že toto téma nekladlo důraz na dílčí témata, protože slouží jako úvod k podrobnějším aspektům výzkumu a poskytuje pochopení širšího obrazu.

Polovina respondentů označila za hlavní motivaci své imigrace získání vyššího vzdělání, což je přirozené vzhledem k tomu, že čtyři ze šesti respondentů v době svého stěhování právě dokončili školu. Z jejich slov je patrná určitá nedůvěra ve vzdělávací systém Kazachstánu a zároveň důvěra v nadřazenost evropského vzdělání. Odpovědi respondentů také ukazují, že vzdělání věnují velkou pozornost a vidí v něm způsob, jak zlepšit své životní podmínky.

„V náš vzdělávací systém jsem vůbec nevěřila a nevěřím v něj. Viděla jsem, jak se to děje s mým bratrem. To, že on, ehm, pořád jako za něco platí, za něco neplatí a... a studuje na medicíně, promiňte... Teď vidím, jak se to děje u mých kamarádů. To, že skáčou sem a tam nepochopitelně ambivalentně a... jo. Chtěla jsem něco kvalitnějšího, něco... závažnějšího“ (Tina, 9–15).

„Objektivně vzato, když se nad tím jednoduše zamyslíte, neodcházíte jen proto, že jste... chtěli, vzali a odešli, podle nálady, ale kvůli lepším životním podmínkám. Takže když přemýšlím racionálně, tak vždycky dojdou k názoru, že se mi tady líbí“ (Radim, 46–50).

Dvě z účastnic studie uvedly mezi motivy pro přistěhování zvědavost, zájem a touhu po nových zkušenostech.

„Nebyl to žádný hlavní cíl, prostě jsem měla velký zájem poznat něco mimo svou rodnou zemi a... Česká republika mi přišla jako taková dostupná možnost, protože tady... v uvozovkách bezplatné vzdělání, na které je potřeba ještě hodně peněz, ale... Nebyl to nějaký ambiciózní cíl, spíš to byl... zájem a příležitost, která se nedala promarnit“ (Adela, 10–15).

Jeden z respondentů v této studii uvedl další důvod, který je pro tuto studii jedinečný, ale jistě zajímavý a stojí za pozornost. Tento respondent se podělil o své myšlenky týkající se pocitu povinnosti vůči rodině a potřeby znovu se setkat se svým bratrem. Vypráví také, jak byl od dětství vychováván v přesvědčení, že v budoucnu musí odejít. Je pozoruhodné, že se v projevu tohoto respondenta opakují slova jako „objektivně“ a „racionálně“. To může naznačovat, že se snaží analyzovat svou migrační zkušenost racionálně, aniž by jí dodával emocionální zabarvení.

„Na tuhle myšlenku jsem si nějak zvykl už od dětství. Můj bratr se sem přestěhoval před dvanácti lety a už asi od deseti let... Říkali mi, že půjdeš do Prahy, a já to tak nějak prožíval. Nepřemýšlel jsem o tom, že bych zůstal. Pro mě to bylo prostě... musel jsem“ (Radim, 14–17).

6.2 Adaptace

Druhým důležitým tématem identifikovaným v analýze je Adaptace. Toto téma je ústřední z pěti identifikovaných témat a má rozsáhlou strukturu rozdělenou do čtyř podtémat: Makrosociální podmínky, Mikrosociální podmínky, První dojmy a vnitřní změny a Zdraví. Každé z těchto dílčích témat se zase dělí na podrobnější podtémata. V rámci tohoto tématu respondenti zdůrazňovali podmínky, které buď usnadňovaly, nebo naopak brzdily jejich adaptační proces.

6.2.1 Makrosociální podmínky

V podtématu věnovaném makrosociálním podmínkám respondenti uváděli důležité aspekty, jako jsou dostupnost zdravotní péče pro migranty, potíže spojené s byrokracií, rozdíly v mentalitě, problémy související s jazykovými bariérami a otázky diskriminace. Zkušenosti respondentů ukazují, jak různé aspekty makrosociálního prostředí ovlivnily jejich adaptaci. Některé z nich tento proces ztěžovaly, zatímco jiné je činily plynulejším a pohodlnějším. Některé aspekty byly méně viditelné, ale pro úspěšnou adaptaci neméně důležité.

Dostupnost zdravotní péče

Čtyři ze šesti respondentů vyjádřili nespokojenost s dostupností zdravotní péče pro migranty, a poukázali také na nejasné podmínky pojistných smluv. Poznamenali, že nabízené pojistky neposkytují stejné možnosti jako pro místní občany, a systém zdravotní péče považovali za drahý.

„Kvůli tomu zubu jsem šla na pohotovost. Uvědomila jsem si, že [jméno pojišťovny] je mi úplně u prdele... Ááá... A taky za to platím tolik peněz...“ (Tina, 602–604).

Většina respondentů vyhledává lékařskou péči v České republice zřídka nebo nikdy, raději za tímto účelem jezdí do Kazachstánu.

„...já tady velmi zřídka chodím k lékařům, protože tady jsem byla, nemohla jsem přijít na to, co mám dělat se svým pojištěním, kam mě mohou přijmout, kam mě nemohou přijmout“ (Adela, 434–436).

„... samozřejmě se nechávám léčit v Kazachstánu, protože je to tam levnější“ (Radim, 293–294).

Respondenti vyjádřili zklamání v souvislosti s naplňováním jednoho ze základních lidských práv – práva na zdravotní péči. Vyjádřili nedůvěru v systém zdravotní péče, který je migrantům k dispozici, což vytváří další problémy v procesu adaptace, protože migrantům ztěžuje pocit bezpečí a přijetí České republiky jako svého nového domova.

Byrokracie

Polovina respondentů označila byrokracii za jeden z hlavních problémů, se kterými se po migraci potýkali. Poznamenali, že proces žádosti o vízum je spojen s vysokými finančními náklady a vytváří negativní psychologické důsledky. Greta hovoří o pocitu pozastavení, nejistoty spojené se statutem migranta, který mu celý proces žádosti o vízum neustále připomíná. Cítí se na „papíře“.

„Že je to pořád byrokracie, že je vám to jedno... že jste pořád... že jste pořád na papíře. I když jsi v pořádku, jsi tady legálně, nemáš všechna práva...“ (Greta, 492–495).

Kromě toho respondenti vyjádřili nespokojenost s tím, že musí tímto procesem procházet každoročně.

„Hlavní problém... No, největší je, že každý rok čelíš stresu z toho, že musíš žádat o vízum, i když se ten proces nikdy nemění, je vždycky k dispozici, už se to učíš nazpaměť, stejně se toho bojíš“ (Adela, 61–64).

Pro většinu respondentů je proces žádosti o vízum významným stresorem. Nutnost projít jím každoročně za stejných podmínek, které nechávají mnoho prostoru k zamýšlení, vyvolává negativní pocity a vnímání země jako nepřátelského, nehostinného a odmítavého místa.

Rozdíly v mentalitě

Respondenti zdůrazňovali nápadné rozdíly v mentalitě. Čtyři z nich zdůraznili tento aspekt popisem vnímání těchto rozdílů. Ve většině případů byly rozdíly vnímány spíše jako negativní nuance, ačkoli ze strany respondentů nezazněla žádná otevřená kritika.

Tina vnímá českou společnost jako méně ambiciózní ve srovnání s tím, na co je zvyklá. Zároveň však uznává, že tento rozdíl nemusí být nutně negativní, a oceňuje možnost užívat si lepších životních podmínek v zemi, kde touha po „větších výkonech“, typická pro postsovětské státy, už nemusí být tak důležitá.

„Mentálně tam jsou furt (rozdíly), protože je dobře vidět, že spousta Čechů je na tom mentálně tak, že jim stačí to, na čem teď sedí... Záleží na společnosti, protože, no, a ve skutečnosti jako člověk si velmi rychle a dobře zvykne na to, co je dobré... Může to být i dobré a normální, protože když člověk nemá takové ty kurva... velké potřeby a ambice, no, tak to znamená, že... Má v podstatě dobrý a šťastný život... částečně...“ (Tina, 283–291).

Ben si všímá rozdílů v mentalitě s určitým negativismem. Podle jeho názoru místní obyvatelé projevují menší angažovanost vůči lidem ve svém okolí, což považuje za lhostejnost. Z jeho slov je patrné, že jeho zkušenost v Kazachstánu byla zcela odlišná. Ben také zdůrazňuje, že kultura tolerance, přijatá v západních zemích, pro něj byla nezvyklá. Podotýká však, že tuto odlišnost vnímal spíše jako něco neobvyklého než negativního.

„Řekněme, že lidi tady, zhruba řečeno, nic takového, co se děje, nezajímá. Teda pokud se jich to netýká, tak se jich to netýká, ale pokud to není... do očí bijící, vzácné případy, kdy je to úplně v prdeli. Jinak je jim to jedno. Navíc... tolerance. V Kazachstánu je to docela problém. Neříkám, že nejsem tolerantní. Je mi jedno, co člověk preferuje, ale protože jsem to všechno neviděl na vlastní oči, tak když jsem se s tím setkal poprvé, tak jsem byl nějak... nezvyklý na to, že jsem v takové situaci“ (Ben, 44–51).

Ivan vyjádřil největší negativismus ze všech respondentů. Místní obyvatelé vnímá jako neupřímné lidi, kteří nejsou ochotni říkat pravdu do očí, ale jsou schopni bez obav pomlouvat lidi za jejich zády. Tuto zvláštnost Ivan interpretuje jako prvek mentality, se kterým se člověk musí smířit a zvyknout si na něj.

„...Jen proto, že se vám usmívají do tváře, mohou za vašimi zády říkat cokoli. To se mi na tomhle místě od začátku nelíbilo. Protože... do očí vám všichni říkají, že je všechno v pořádku, všechno je skvělé, ale za vašimi zády zjistíte, že to tak absolutně není. Takže je to prostě taková mentalita. Tady vám neřeknou pravdu do očí“ (Ivan, 54–57).

Ze všech respondentů, kteří vyjádřili své vnímání rozdílů v mentalitě, prezentovala Adela svůj názor jako nejneutrálnější. Uznala, že její vlastní mentalita se výrazně liší od té, kterou pozoruje u místních obyvatel, ale nepovažuje to za překážku v procesu adaptace. Je to pro ni spíše zajímavé zjištění než závažný problém a zůstává otevřená interakci a učení se v tomto novém kulturním prostředí.

„Pak jsem pocítila, že... jsem od nich velmi odlišná, ale nedá se říct, že by to byly špatné rozdíly nebo že by mi nějak bránily... být tady a komunikovat s lidmi...“ (Adela, 173–176).

Jazyková bariéra

Téměř každý respondent upozornil na problémy s jazykovou bariérou. Na základě jejich slov lze vysledovat, jak tato závažná překážka výrazně ztěžovala pokusy o integraci do místní společnosti, a někdy dokonce vedla k rozhodnutí neintegrovat se vůbec. Je však zajímavé, jak se ve výpovědích na toto téma liší ženské a mužské pohlaví. Emocionální zabarvení odpovědí se zřetelně liší v závislosti na pohlaví respondentů, což dodává analýze tohoto podtématu zajímavé nuance.

Z odpovědí respondentek vyplývá, že při komunikaci s místními obyvateli v češtině mají tendenci zažívat pocity studu nebo strachu. Tyto emoce se ukázaly být významnou překážkou při pokusech o integraci do nové společnosti v prvním roce nebo i několik let po příjezdu.

„Prvních pár let jsem nemohla přijít do kontaktu s místními, protože jsem se bála o svou... o svou jazykovou úroveň. Oni se taky báli, že řeknou něco nesrozumitelného a nějak dojde k... nedorozumění...“ (Adela, 80–83).

Adela se také podělila o své nepříjemné pocity spojené s pocitem viny, když potřebovala více času na vyjádření svých myšlenek v češtině. To jí ztěžovalo komunikaci a vnášelo do ní určitou nejistotu.

„...mně vlastně trvá tak pět minut, než zformuluji myšlenku, zatímco oni (Češi) musí sedět a čekat a hledat slovo, abych se nějak vyjádřila“ (Adela, 218–221).

Greta se rovněž podělila o své zkušenosti s negativními postoji souvisejícími s její omezenou znalostí češtiny a snahou komunikovat v angličtině. Popisuje to jako další podnět k učení se jazyka, ale zároveň upřímně přiznává, že se kvůli tomu cítila nepříjemně a nejistě.

„Občas mi bylo nepříjemné, že neumím jazyk, protože někdy se tu lidé vyjadřovali dost negativně, když jsem mluvila anglicky. To byl pro mě samozřejmě další podnět k tomu, abych se jazyk naučila“ (Greta, 48–51).

Odpovědi mužů byly zdrženlivější. V jejich výpovědích je patrná snaha minimalizovat problémy spojené s jazykovou bariérou a považují je za nepříjemné překážky. Na rozdíl od respondentek se u mužů neprojevovaly silné emocionální reakce, jako je pocit viny nebo studu. Mužští respondenti zároveň upřímně uznávají, že jazykové bariéry se staly jednou z hlavních překážek úspěšné integrace.

„Není mi to příjemné. Je mi příjemnější, když komunikuji s ruskými mluvícími lidmi, a můj komunikační okruh se skládá výhradně z nich. V těchto otázkách se cítím pohodlně, když komunikuji ve svém jazyce. Můžu... tam... tam samozřejmě o něčem vtipkovat, ale trvale je to pro mě nějak těžké“ (Radim, 196–200).

Diskriminace

Polovina respondentů uvedla, že se setkala s diskriminací, která vytváří překážky úspěšné integrace.

Tina se podělila o své zkušenosti s hledáním práce a ubytování. Uvědomuje si, že vzhledem ke svému statusu migranta nemusí být pro potenciální zaměstnavatele prioritou. Předpokládá však, že důvod spočívá spíše v právních aspektech zaměstnávání cizinců než v diskriminaci na základě rasy nebo národnosti. V souvislosti s hledáním ubytování upřímně přiznává, že jedním z důvodů odmítnutí bylo její „divné“ jméno.

„Možná nejsem úplně taková... vyžadovaná (preferovaná), abych tak řekla, ze strany zaměstnavatelů, protože jsem ještě cizinka a tak dále, ale je to i tím, že... kdybych měla trvalý pobyt, tak si myslím, že by to taky nebyl tak velký problém“ (Tina, 178–181).

„...nemůžu si teď najít práci. Jo, možná je to tím, že jsem cizinka a tak dále, ale... nevím. Třeba byly chvíle, kdy... [vzdech] jsem hledala byt. Ptám se na byt, a je jen jedna odpověď: ‚Máte divné jméno, já vám nevěřím‘ [smích] ...“ (Tina, 172–176).

Ben měl zkušenost s rasovou diskriminací, která v něm vyvolala spíše zmatek než silné negativní emoce.

„...nejdřív mi bylo nepříjemné, že mě štouchají do obličeje, že mám jako takovou barvu pleti a takový řez očí, ale jako, promiňte, cože“ (Ben, 269–271).

Greta uvedla, že se po přechodu z akademické sféry do práce v gastronomii setkala s diskriminací. V jejím případě je zajímavé zejména to, že diskriminace souvisí s předsudkem, že člověk jejího vzhledu neumí mluvit česky. Greta přiznává, že tato situace v ní vyvolává nepříjemné pocity, jako je pocit, že nezapadá, a marnost jejího snažení.

„Když jsem začala víc pracovat s lidma, teda opustila jsem akademickou, akademickou tady tu sféru, začala jsem se tady víc setkávat s lidma a, já nevím, od toho prvního roku tady je trošku takovej ten... ehm... rasismus nebo něco, vlastně, no obecně“ (Greta, 132–136).

„Zřejmě kvůli tomu stále nezapadám. A... Teď už je to méně, ale někdy jsem měla pocit, že k čemu bylo učit se tolik let jazyk, když se k tobě lidé stále chovají, jako bys ho neuměl“ (Greta, 146–149).

S ohledem na genderové hledisko je patrné, že respondentky se k tématu diskriminace vyjadřovaly častěji než respondenti. Své myšlenky vyjadřovaly podrobněji a emočně intenzivněji, ale tato tendence byla pozorována v průběhu celého rozhovoru, bez ohledu na otázku, u všech respondentek ve srovnání s mužskými účastníky.

6.2.2 Mikrosociální podmínky

V dalším rozsáhlém podtématu v rámci širšího tématu *Adaptace* se zaměříme na mikrosociální podmínky. V této části se respondenti podělili o své názory na sociální integraci, přiblížili své vztahy v současném sociálním prostředí a popsali své zkušenosti s interakcí s místními obyvateli.

Sociální integrace

Sociální integrace představuje nejrozsáhlejší podtéma v rámci podtématu *Mikrosociální podmínky*. Zde se budeme zabývat různými aspekty, včetně analýzy sociálního prostředí, hodnocení snah o začlenění do místní společnosti a příběhů o úspěšných i neúspěšných pokusech o integraci. Kromě toho budeme analyzovat obecné vnímání respondentů jako migrantů ze strany místního obyvatelstva.

Ruské jazykové prostředí

Pro některé respondenty hrál první rok v emigraci klíčovou roli při formování jejich sociálního okruhu. V tomto období se u nich vytvořil pocit vzájemné podpory a solidarity, neboť všichni měli pocit, že jsou „na jedné lodi“, což významně přispělo k posílení jejich sociálních vazeb založených na společných zkušenostech a podobnosti situace.

„...všichni většinou, jakoby rusky mluvící, ale stejně drtivá většina těch lidí, ti... byli buď z prvního ročníku, nebo zhruba něco s tím měli společného“ (Tina, 249–251).

Během prvního roku stráveného v prostředí studentů-migrantů si respondenti vytvořili silné sociální vazby, které přetrvávají dodnes. Vedle pozitivních aspektů však byly s vytvořením takového sociálního kruhu spojeny i některé negativní aspekty. Někteří respondenti uznali, že obklopení rusky mluvícími vrstevníky v prvním ročníku zpomalilo proces integrace, protože se v tomto období „ani nesetkali s Čechy“.

„Co se týče integrace v prvním ročníku, taky jsem neměla žádné problémy, protože jsme přišli na rusky mluvící ubytovnu a všichni kolem nás jsou rusky mluvící. Takže v prvním ročníku jsem se s Čechy v podstatě ani nesetkala...“ (Tina, 57–60).

„Integrace... myslím, že přicházela velmi pomalu, protože zpočátku jsem se velmi pevně držela svého a byla jsem obklopena... svými krajany...“ (Adela, 169–171).

Z genderového hlediska je zajímavé, že pouze mužští respondenti otevřeně hovoří o tom, že se vědomě odmítají integrovat do místní společnosti, ať už z vlastního rozhodnutí, nebo pod tlakem okolností. V obou případech se jako hlavní důvod tohoto rozhodnutí jeví jazyková bariéra.

R: „Nezačlenil jsem se do společnosti [smích]“.

I: „Vůbec?“

R: „Ne, nemám žádné české přátele. Mám české známé, se kterými jsem dělal projekty. Mám české známé, se kterými pracuji, ale... Žádná integrace, žádná komunikace, žádná zábava. Mám stále kazašské přátele“ (Radim, 129–134).

„Je to jako, dobře, je pro mě jednodušší komunikovat s ruskými mluvčími, tak budu komunikovat s nimi. Je to jako, no, a co mám dělat“ (Ben, 340-341).

Kontakt s místními obyvateli

Pro většinu respondentů jsou kontakty s místními lidmi omezeny na formální setkání v rámci oficiálních institucí, případně se omezují na oblast jejich profesní či akademické činnosti. Navzdory vřelým a přátelským vztahům navázaným v rámci práce nebo studia mnozí respondenti uznávají, že mimo tyto spojovací kontexty komunikace s místními lidmi prakticky neexistuje.

„Mám pár přátel, které jsem potkala na univerzitě. Nemůžu říct, že bychom si byli nějak extra blízcí. Mimo školu se nikdy nepotkáváme... Ale... Hmm... No, nikdy to není tak, že bychom se tam večer v takovou a takovou dobu sešli a šli na pivo. Ne, vždycky je to nějaký nárazový, náhodný, když se nám zkrříží cesty ve škole, když máme volný čas, můžeme si ještě hodinu sednout a pokecat. Takže nemůžu říct, že bych tam měla kamarády-přátele mezi místními, mám takové dobré... známé“ (Adela, 201-208).

„Znám Čechy, se kterými jsem dělal projekty. Znám Čechy, se kterými pracuji, ale... neexistuje žádná integrace, žádná komunikace, žádná zábava“ (Radim, 131-134).

Zajímavé téma se objevilo v souvislosti s pokusy respondentů o vysvětlení, proč se jim nepodařilo začlenit se do místní společnosti. Na otázku po příčinách nedostatečné integrace se objevily tři unikátní odpovědi, v nichž odpovědnost za tento jev buď přebírá sám respondent, nebo ji svaluje na místní obyvatele, případně ji vnímá jako důsledek vzájemného nepochopení a sdílení odpovědnosti mezi oběma stranami v procesu komunikace.

„Jediná překážka je, že nechci pokračovat v přátelství, i když se mi nikdy nikdo nevnucoval, ani já jsem se nikomu nevnucoval, takže je to jenom obchod, studium, práce a hotovo... Nechápu lidi, kteří mají velmi blízké vztahy s Čechy, protože když jsem s nimi ve společnosti, tak mě to po hodině unaví a nemůžu být pořád jenom kamarád. Je to pro mě jako nějaký úkol...“ (Radim, 188-203).

„Ano, myslím, že jsem to nebyl já, kdo nechtěl, ale samotné prostředí nechtělo, a já jsem si prostě řekl, no, je mi jedno, s kým se budu stýkat. Já jakoby se bavím, komunikuju, je mi to jedno“ (Ben, 338-340).

„Mohlo by to být... z mé strany, že jsem málo... proaktivní... Aha... Ale mohlo by to být i z jejich strany, že je pro ně možná tak trochu časově náročné se se mnou setkat... a bavit se, protože když se to stane náhodou, tak je to skvělé. Mají volnou hodinu a půl... Ale nikdy to nebylo tak, že pojdme ven...“

Řekla bych, že tam není žádná silná touha. Někdy... opravdu chci... se víc socializovat, trávit víc času. Nějakou dobu jsme pracovali na jednom projektu a trávili jsme hodně času s touhle skupinou v práci a mně se to moc líbilo, i když jsem do toho nemohla dát moc ze sebe, ale byla jsem ráda v jejich společnosti. Bylo to velmi... no, snadné a zábavné... Občas

se mi po tom stýská, ale ne že bych se do toho nějak moc chtěla znovu pouštět. Kdyby se naskytla příležitost, tak bych ráda, ale není to tak... nutná věc“ (Adela, 213–254).

Výše uvedené citace z rozhovorů s respondenty ukazují, že nedostatečnou integraci, stejně jako nízkou úroveň integrace, nepovažují za problém, který by bylo třeba aktivně řešit. Pro respondenty se nedostatečná integrace stala známou a běžnou součástí jejich každodenního života a necítí se s touto situací nijak nespokojeni.

V souvislosti se snahou o integraci do místní společnosti vyjádřila ochotu aktivně komunikovat a přizpůsobit se pouze jedna z respondentek. Zároveň však zaznamenala některé negativní emoce spojené s pocitem, že je „černou ovci“ kvůli svému statusu migranta, a také nedostatečné informovanosti o stávajících sociokulturních podmínkách.

„Když si vezmete rusky mluvící, tak ti byli mladší, a když si vezmete místní, tedy Čechy, tak s nimi to bylo těžší, protože já jsem byla... no, migrantka, která neuměla česky. Takže člověk stejně, jo, úplně, jo, nezapadl. Takže jste pořád taková bílá vrána... Když jsem se tam dostala. Zase je to... Přizpůsobit se úplně jiným pořádkům. Já jsem šla na univerzitu, kde to bylo zase jiné, než jsem byla zvyklá. Byla jsem obklopená lidmi, kteří už tam byli, a to je jako, já nevím, jako ve škole – přijdete do nové třídy, a všichni už jsou známí a všechno ostatní, to nemůžete pochopit“ (Greta, 61–76).

Z obecného hlediska interakce s místními obyvateli většina respondentů vyjádřila pozitivní dojmy a zkušenosti. Zaznamenali pozornost, vstřícnost a ochotu pomoci, kterou pociťovali ze strany místních obyvatel.

„Vždycky jsem našel pomoc a nebylo to tak, že by mi všichni říkali: Ne, ty jsi tam... blbej, jsi cizinec, my ti nepomůžeme. No, vždycky se našel člověk, který pomohl“ (Radim, 172–174).

„...díky tomu, že jsem se setkala s velmi trpělivými a chápavými lidmi, kteří mi pomohli jak s učením jazyka, tak s poznáváním české kultury... jsem nyní... více obeznámena se vším...“

...Většinou narazíte na lidi, kteří... jsou velmi přátelští. Snaží se vám porozumět, dají vám čas na zformulování nějaké myšlenky, pomohou vám něco říct“ (Adela, 176–192).

Je patrné, že ve skupině respondentů se vyskytuje ojedinělý případ týkající se negativních zkušeností s interakcí s místními obyvateli. Zajímavé je, že právě tento respondent má nejkritičtější postoj k rozdílům v mentalitě, a právě těmito rozdíly vysvětluje vznik negativních zkušeností.

„Jen neupřímnost ve vztazích. Myslím tím, že jsem se s tím setkal hodněkrát ze své zkušenosti, ze zkušenosti svých přátel, protože někteří lidé se kvůli tomu dokonce vrátili domů. Protože... se zamilovali do Čechů, a nešlo to tak, jak očekávali“ (Ivan, 387–390).

Z výpovědí respondentů v kontextu sociální integrace je zřejmá nízká motivace jak samotných migrantů, tak omezený zájem místních obyvatel o usnadnění tohoto procesu. V takové situaci je patrná mezera v integrační politice, která zřejmě neposkytuje dostatečné podmínky pro harmonickou interakci mezi migranty a místní komunitou.

Podpora rodiny

Jeden z respondentů vybočoval z řady svou jedinečnou zkušeností, kdy mu adaptaci na nové prostředí výrazně usnadnila zkušenost jeho staršího bratra, který byl rovněž v migraci. Navzdory izolovanosti této zkušenosti u všech respondentů stojí za to tento případ vyzdvihnout, protože ilustruje, jak může mít sociální prostředí s podobnými zkušenostmi pozitivní dopad na proces migrace a adaptace jako celek.

Když byl respondent dotázán, zda zažil psychosomatické projevy stresu souvisejícího s adaptačním procesem, jako jsou bolesti hlavy, poruchy spánku, poruchy chuti k jídlu, gastrointestinální problémy, depresivní nálada, zvýšená úzkost apod., hovořil o tom, že v tomto procesu hrál důležitou roli jeho starší bratr. Jeho bratr, který sám v minulosti prošel podobnými obtížemi, mu poskytl zásadní podporu a pomoc a ochránil ho před prožíváním těchto negativních důsledků adaptace.

„Ne, ne, nebylo a... mám brácha, který prochází vším tím, co jsi říkal, a... vždycky, když se dostanu, no, k něčemu se dostanu, k nějakým problémům, tak brácha říká: ‚Musíš přestat dělat tohle, tohle, tohle a nestane se to‘, a já jenom jako dobře, držím se... pomáhá mi se toho všeho zbavit, protože vím, že měl psychosomatické problémy. Měl z toho bolesti hlavy, měl problémy se zažívacím traktem. Pořád má problémy s jídlem. A tím vším si procházel... a já tam jenom sedím, analyzuju to, on mi pomáhá a já... nemám kvůli tomu takovou negativní zkušenost“ (Radim, 359–369).

6.2.3 První dojmy a vnitřní změny

V rámci podtématu „První dojmy a vnitřní změny“ budeme zkoumat, jak respondenti vnímají svou migrační zkušenost z hlediska její novosti a neobvyklosti, přičemž zdůrazníme jak pozitivní, tak negativní aspekty stěhování do přijímající země a setkání s neznámými společenskými institucemi. Dále jsme se zabývali novými životními podmínkami, v nichž se respondenti v souvislosti s migrací ocitli, a způsobem jejich prožívání.

Novost, neobvyklost

Polovina dotazovaných respondentů zdůraznila, že první dny nebo týdny v nové zemi byly v jejich migračních zkušenostech naplněny překvapením a neobvyklostí okolního světa. Ze všech dotázaných dokonce jedna respondentka prezentovala tuto novost ve světle pozitivních dojmů. Vyjádřila svůj údiv nad architekturou a zvláštnostmi místní krajiny, které ji provázely v prvních dnech po příjezdu.

„Pořád to byla euforie a energie z toho, že tady je něco nového, že tady jste se přestěhovali, že tady máte úplně jinou zemi, protože naše země není ani... architektonicky podobná. Bylo nezvyklé vidět tolik evropských staveb [smích]“ (Tina, 31–34).

Další dotazovaná zdůraznila neznalost místního akademického prostředí. Zajímavé je, že na rozdíl od ostatních účastníků studie měla již relativní zkušenost s

vysokoškolským vzděláváním ve své domovské zemi.

„Když už jsem byla do školy zapsaná. Tohle je zase... Přizpůsobení se úplně jinému řádu. Šla jsem na univerzitu, kde to zase nebylo tak, jak jsem byla zvyklá“ (Greta, 71–73).

Bylo zaznamenáno, že pouze jeden z účastníků výzkumu se vyjádřil negativně k nezvyklosti místního prostředí a k některým aspektům místních sociálních institucí. Tento bod se stává zajímavějším, vezmeme-li v úvahu informace, které respondent během rozhovoru sdělil o konzervatismu a tradičních hodnotách ve své rodině. Je pravděpodobné, že jeho trvalejší odmítání rozdílů mezi společnostmi, v níž se ocitl po migraci, a společnostmi, v níž vyrůstal ve své rodné zemi, souvisí s hodnotami, které zdědil v rodinném prostředí.

„Běžnější... látky jsou běžné. Řekněme, že stejná marihuana je zde velmi rozšířená a bylo to neobvyklé. Velmi... rozvrstvený kontingent lidí. To znamená, jsou tady postsovětští lidé, jsou tady cikáni, jsou tady Češi, jsou tady Poláci a všichni ostatní a... je to jako... nejsem na to moc zvyklý, protože my máme jenom... v Kazachstánu jenom část... většinou jsou to Rusové, Kazaši, to je všechno. A tady je taková různorodá společenská vrstva a... bylo to nezvyklé“ (Ben, 66–72).

Nový status, nové podmínky

V tomto podtématu respondenti mluví o vnitřních změnách, které prožili v reakci na nové podmínky vyplývající z migrace. Tyto momenty jsem nezařadila do následného tématu Kulturní hodnoty a utváření identity, protože tyto změny nesouvisí s dlouhodobým dopadem migrace, ale jsou bezprostřední reakcí na některé nové podmínky nebo změny sociálního statusu. Ke změnám, které respondenti zaznamenali, došlo vědomě a z mého pohledu tvoří důležitou součást počáteční fáze adaptace.

Většina respondentů zdůrazňovala pocit svobody a autonomie, který je během migračního procesu provázel. Dvě respondentky zdůraznily, že jim migrace umožnila objevit nové aspekty jejich osobnosti a vědomě přijmout změny v jejich chování i vnímání sebe sama v reakci na měnící se sociální prostředí. Všechny tyto změny vnímaly pozitivně a považovaly je za příznivé aspekty migrační zkušenosti.

„Svůj první rok v České republice mohu popsat jako... nové známosti, nové osobnosti, tvou novou stránku osobnosti, protože objevuješ sám sebe z jiných stran, áááá... nezávislost a svobodu“ (Tina, 17–19).

„Když jsem sem přijela, tak jsem si říkala, že člověk může trošku změnit svou povahu. Ne radikálně, ale udělat nějaké změny a bylo to pro mě dobré z hlediska socializace. A z nějakého důvodu to bylo velmi snadné. S každým se tady dalo snadno navázat kontakt“ (Adela, 52–55).

U dalších dvou respondentů pocit nové nezávislosti a svobody nevyvolal tak pozitivní emoce. Vnímali je spíše jako významnou změnu, která vyžaduje přehodnocení obvyklého způsobu života. Pociť svobody dokonce vedl k nežádoucím důsledkům a byl vnímán spíše jako svévolnost.

„No, myslím... úplně nezávislý život, úplně změna života. Musíš všechno zrevidovat, všechno tak, jak jsi to dělal předtím“ (Radim, 62-64).

„Pak... to uvědomění si svobody bylo. Myslím tím, že jsi zkusil všechno možný, respektive víš, ilegální, legální, všechno takhle. Ááá, tam přišla závislost na alkoholu. V sedmnácti osmnácti letech, jo“ (Ben, 19–22).

Pouze jedna respondentka popsala změny spojené s migrací nikoli jako novou etapu vývoje, která přišla se stěhováním a změnou životních podmínek, ale spíše jako neúspěch a zhoršení svého sociálního postavení. Její pohled je obzvláště zajímavý, protože její zkušenost je jedinečná. Tím, že přišla do České republiky po ukončení vysokoškolského vzdělání v Kazachstánu, se liší od ostatních respondentů, kteří právě dokončili střední školu.

Upozorňuje také na změny ve vztahu s rodiči, což bylo způsobeno změnou míry její nezávislosti. Musela se opět obrátit na rodiče se žádostí o finanční podporu, což bylo doprovázeno pocitem viny a morálním tlakem.

„Také to, že jsem se stala na rodičích opět finančně závislá. Neměla jsem v té době práci, neměla jsem čas chodit do práce a byla jsem pořád ve škole a musela jsem být... opět na podpoře rodičů, což mě hodně stresovalo. Cítila jsem... šílený pocit viny kvůli tomu... cítila jsem, no, že... že už jsem v tu chvíli žila samostatně, už jsem měla práci, všechno, a vracím se... Bylo to moje přání, pokračovat ve studiu, ale ukázalo se, že se tady nemůžu finančně uživit. Rodiče říkají, že je to v pořádku, studuješ, všechno je v pořádku, ale přes to všechno... je to pro mě všechno zátěž“ (Greta, 79–91).

6.2.4 Zdraví

V tomto podtématu se zabýváme tím, jak migrace a všechny její důsledky ovlivnily zdraví respondentů. Zdraví bylo bráno v úvahu jak fyzické, tak duševní. Mezi faktory souvisejícími s migrací byla zdůrazněna změna klimatických podmínek, akulturační stres a další stresové okolnosti vyplývající z migrace. Je důležité poznamenat, že pravděpodobně mnoha z těchto stresových situací bylo možné se vyhnout, kdyby se respondenti nerozhodli přestěhovat do jiné země.

Dopad změny klimatických podmínek na zdraví

Téměř všichni respondenti uvedli, že jejich fyzické zdraví muselo projít změnami v důsledku adaptace na nové klimatické podmínky. Zajímavé je, že u tří z nich byly tyto změny příznivé a měly pozitivní dopad na jejich celkové zdraví. Tyto změny také zmírnily nebo zlepšily chronická onemocnění.

„...Možná z nějaké stránky (jsem se stala) energičtější... je to asi i ze zdravotní stránky, protože v Kazachstánu, hlavně v posledních letech, jsem hodně padala do mdlob, a... teď už to trochu přestalo, ale tady je otázka, jestli je to tím, že jako je tady jiné klima, protože tady byli i doktoři, kteří říkali: „Musíte změnit klima a pak bude všechno normální““ (Tina, 106–112).

„Nevím, s čím to souvisí, ale v Česku onemocním jen velmi zřídka. Velmi, velmi zřídka, jednou za dva tři roky. V Kazachstánu jsem byl nemocný jednou za půl roku. Možná to souvisí s... zapomněl jsem to slovo... aaaa... aaaa... Životní prostředí!... možná to souvisí s ekologií. Možná s jídlem, možná s něčím jiným. Nevím, ale... moje fyzické zdraví je tu mnohonásobně lepší“ (Radim, 283–290).

Další dva respondenti naopak zdůraznili negativní dopad nových klimatických podmínek na jejich fyzickou kondici. Tato okolnost nepochybně způsobila další obtíže v procesu adaptace.

„Já jsem se taky hodně zhoršila... to jsou právě ty průdušky, to je všechno kvůli... asi o adaptaci právě na nějaké klimatické podmínky, to bylo na místní klima, že je dost vlhké, a já jsem žila ve starých domech hodně“ (Greta, 408–411).

„Tady především to klima, protože v prvních dnech, v prvních měsících, tam dva nebo tři nebo čtyři jsem měl šilený problémy, no, hodně silný bolesti hlavy, kvůli tomu, že tady, no, ta jiná... nadmořská výška... mám hypertenzi a jako můj krevní tlak byl hodně ovlivněn“ (Ben, 36–41).

Stres

Dva respondenti, kteří zdůraznili negativní dopad klimatických podmínek na jejich fyzickou pohodu, zdůraznili také negativní účinky stresu spojeného s migrací obecně. Poukázali na konkrétní podmínky vyplývající z migrace jako na další zdroj obtíží a negativních dopadů na jejich zdraví.

„V důsledku stěhování jsem... měla velmi silné váhové výkyvy. Pak jsem šla k lékaři, protože, jak říkám, už to není normální. Pak myslím, že hlavně loni dosáhla vrcholu“ (Greta, 388–390).

„To znamená, že jsem pracoval... pracoval jsem jako... večer pracuji v pizzerii, v noci pracuji... do rána pracuji v obchodě, takhle jsem si zasadil srdce. Následně nadváha, srdeční choroby a takhle trošku... noční můry přišly takhle, takže to bylo to“ (Ben, 561–564).

Pokud jde o dopad migrace a souvisejících událostí na duševní zdraví respondentek, pouze jedna z nich vyjádřila zlepšení svého duševního zdraví, podobně jako tomu bylo v případě jejího fyzického zdraví.

„Protože první dva roky po přestěhování... No, bylo to fajn. Dokonce se ten (duševní stav) zlepšil“ (Adela, 419–420).

Kromě toho se tři respondenti podělili o své negativní zkušenosti týkající se dopadu migrace na jejich duševní zdraví. Například Radim hovořil o tom, že zvýšená odpovědnost po přestěhování vede k obdobím apatie a touze vrátit se „domů“.

„Po přestěhování to začalo být víc na mně, ne že by bylo víc problémů, víc zodpovědnosti, a s tím přicházejí i ty psychické problémy. To dává smysl, asi jo. A... No, není to tak, že bych tam seděl a přemýšlel o tom celý den, někdy jsou dny, kdy tam sedím a říkám si: ‚Já bych to všechno nejrady vzdal.‘ Taková ta apatie. Někdy prostě musím zůstat tři dny doma a nic nedělat. Vůbec s nikým nemluvit, neholit se, nic nedělat. Prostě tři dny

ležet doma. A spát tam... dvanáct hodin denně a sedět tam a přemýšlet, proč takhle žiju“ (Radim, 303–311).

Další dva respondenti se jasně svěřili se svými vážnými psychickými problémy, které dávali do souvislosti s migrací a novými životními podmínkami. Extrémní stresové situace provázející adaptační proces měly na jejich psychický stav mnohem ničivější dopad. Je zajímavé, že právě tyto dva respondenti hůře zvládali integrační proces a měli k němu negativní postoj, a to jak k vnějším, tak vnitřním změnám. Kromě vážných psychických problémů se navíc potýkali i s vážnými fyzickými problémy, které podle jejich názorů souvisely s migrací a změnou životních podmínek.

„Začala jsem mít strašnou, velmi silnou úzkost, že jsem se například v noci budila. No, prostě probuzení a nějaké úplně... no, ze série ‚Kde mám pas?‘. Nebo jiné otázky. Prostě jsem se v noci mohla budit, nemohla jsem spát, protože mě rušily nějaké myšlenky. Pak jsem měla emoční výkyvy, byla jsem velmi plačtivá. Měla jsem opravdu velký váhový skok a myslela jsem, že... A byl tam nějaký stav, víš, něco jako deprese. Neměla jsem na nic energii, byla snižená koncentrace, soustředění, zhoršená paměť a..., já nevím. Plus taky snížené to emoční pozadí“ (Greta, 390–399).

„Začal jsem mít trošku nespavost, začal jsem mít noční můry, teda já... já jsem jakoby nechtěl jíst, víš... víš, jako jednou denně jsem mohl něco sníst. Takže... Co dál... Trošku se mi vrátila závislost na alkoholu, to znamená, že jsem začal pít pivo ve velkém množství. Objevila se autoagrese, to znamená... já jsem se samozřejmě nemlátil... ale mrzačil jsem se, mlátil jsem do zdi“ (Ben, 529–534).

6.3 Kulturní hodnoty a formování osobnosti

V rámci tohoto tématu se respondenti zamýšleli nad vlivem migrace na vývoj jejich identity a diskutovali o tom, jak adaptace a přesídlení ovlivnily jejich vývoj a proměnu během tohoto procesu. Zdůrazňují, že migrace hrála klíčovou roli v jejich rychlém dospívání, zejména s ohledem na to, že v době stěhování většina z nich právě dokončila střední školu a byla stále ve fázi formování identity. V souvislosti s tímto tématem se účastníci studie podělili o své postřehy týkající se dalších příležitostí, které objevili díky rozhodnutí migrovat, a zamysleli se nad tím, jak by jejich život vypadal, kdyby tento rozhodující krok neučinili.

6.3.1 Dospívání

Většina respondentů uvedla, že v době migrace se nacházela v období adolescence a bezstarostného života. Tuto změnu však nevnímali jako negativní. Naopak mluvili o tom, že je migrace donutila rychle dospět a změnit se. Respondenti zdůrazňovali, že stěhování do nové země přispělo k jejich dospívání a osobnímu rozvoji. Tvrdili, že migrace je povzbudila k uvědomělejšímu přístupu k životu, ke stanovení cílů a k větší

zodpovědnosti. V jejich vnímání bylo toto období charakterizováno jako doba zrání a pozitivních změn v jejich duševním stavu.

„Bylo mi 17 let. Co dělají lidé v 17 letech? Myslím, že se prostě baví... Nikdy jsem se neučil... obecně přímo do té míry, že by to byla nějaká... důležitá součást mého života... Nevím. Prostě jsem se bavil a o ničem jsem nepřemýšlel a... nevím, celé moje okolí mi to umožňovalo. Byli tam moji příbuzní a já jsem si říkal: ‚Dobře‘... necítil jsem žádný tlak, ale když sem přijdeš, uvědomíš si, že musíš svůj život řídit, proto jsem měl takový postoj, než jsem se sem přestěhoval. I když je to trochu nesrovnatelné, to si nemyslím. Tady jsem starší a tam jsem byl teenager“ (Radim, 321–329).

Respondenti poznamenávají, že se stali zodpovědnějšími a uvědomělejšími dospělými. Uvědomili si, jak je důležité pečovat o své fyzické i duševní zdraví a jakou hodnotu mají jednoduché věci v každodenním životě.

„Co se týče dospělého, mentálního vývoje, hodně jsem vyrostl. To znamená, že srovnávat mě jako osmnáctiletého a dvaadvacetiletého je jako srovnávat dva úplně jiné lidi, tedy stejného blbečka, kterému létali motýli v hlavě a z kalhot mu trčelo šídlo. Teď už nic takového není, to znamená, že se stávám nějak velmi přiměřeným... Začal jsem pít zodpovědněji, přistupovat k tomu zodpovědněji. Co dál... Uvědomil jsem si pro sebe užitečnost jednoduchých úkonů, to samé pít vodu, čaj, spát, ne nadměrně, ne extrémně. Co dál... Docházka na přednášky je stejná... Co dál... Dělat všechno včas“ (Ben, 615–625).

Jedna z respondentek také zdůraznila, že přestěhování do jiné země přispělo k její seberealizaci a osobnímu růstu. Měla pocit, že migrace jí dala příležitost lépe porozumět sobě samé, svým cílům a ambicím.

„Protože jsem se přestěhovala ve velmi raném věku, kdy jsem ještě nevěděla, co to je být... co je to pubertální rebelie a tak, přechodný věk. A... myslím, že přestěhování do České republiky mě formovalo... takovou, jaká jsem teď...“ (Adela, 92–95)

„(Doma v Kazachstánu) toho moc nevím a nikdy jsem neměla pocit, že někam úplně patřím. Když jsem sem přijela, bylo to pro mě už tak formativní období, že... jako bych tady strávila... důležitější a podstatnější část svého života než ve své rodné zemi, takže z hlediska postavení jako bych se tady cítila výš než tam“ (Adela, 150–154).

Zajímavý je názor jedné z respondentek, že migrace změnila její sociální status a vztahy. Cítila se dospělejší a nezávislejší, což ovlivnilo její vztahy s vrstevníky.

„Ty už, řekněme, nemáš takový zájem s některými lidmi v Čechách tvého věku, protože jsi mnohem starší než oni nějak ještě psychicky, protože už jsi zažil spoustu... takříkajíc dospěláckých věcí, těžších věcí než oni, protože jsi se také přestěhoval do cizí země“ (Tina, 79–83).

6.3.2 Nové příležitosti a perspektivy

V souvislosti s tímto aspektem se vyjádřily pouze respondentky, což je zajímavé zejména z hlediska analýzy genderových rozdílů ve vnímání migračních proměn. Ženy se v tomto podtéma svěřují s tím, jaké nové perspektivy se jim díky migraci otevřely.

Například Tina zdůrazňuje, že před stěhováním měla pocit, že ji něco omezuje v jejích možnostech. Tato omezení mohla souviset jak s potlačováním svobody v její rodné zemi, tak se zdravotními problémy, které se v důsledku migrace zlepšily.

„Tady jsem se stala více společenskou a emocionální... Protože zase jakoby v Kazachstánu jsem neměla některé ty aspekty... Naopak tam byly aspekty, kde jsem se nemohla úplně buď nějak realizovat, nebo se cítit úplně svobodně, nebo to bylo zase to, že... jsem začala omdlévat. Prostě jsem na to všechno neměla sílu a energii“ (Tina, 527–536).

Ve svém vyprávění odhaluje své zkušenosti se snahou naplnit očekávání rodičů a stát se jejich „zlatým dítětem“. Tato role omezovala její schopnost být sama sebou. Po migraci se však cítila osvobozená a schopná být sama sebou.

„...ve své rodné zemi jsem se vždycky... snažila přizpůsobit nějakému obrazu, který jsem si vytvořila, abych byla v očích svých rodičů tím zlatým dítětem. Když jsem přijela sem, uvědomila jsem si, že se můžu trochu změnit, že se můžu trochu uvolnit... Cítila jsem se víc... bez zábran. Cítila jsem se svobodnější, co se týče... že se můžu s někým setkat a nebudou mi říkat, že jsem divná...“ (Adela, 44–49).

Greta se dělí o své zkušenosti a změny ve svých profesních plánech způsobené migrací do České republiky. Před přestěhováním plánovala pracovat v oboru psychologie, ale po příjezdu zjistila, že se její zájmy a ambice začínají měnit. Tato zkušenost pro ni byla skutečným zdrojem inspirace a objevování nových oblastí rozvoje. Vypráví o tom, jak jí migrace otevřela mnoho nových příležitostí a přiměla ji přehodnotit své kariérní priority. Kromě toho hovoří také o tom, jak se v migraci posílila její národní identita.

„Když jsem sem přijela, myslela jsem si, že jsem tady... budu mít titul, najdu si tu práci, budu pokračovat v práci. Protože jsem se specializovala na migranty, myslela jsem si, že se tomu budu věnovat i nadále... Myslím, že když jsem tady začala žít, začala jsem pracovat v jiném oboru, uvědomila jsem si, že mě zajímají i jiné obory – a ty mě v současné době zajímají mnohem víc. Chci se posunout právě tímto směrem“ (Greta, 114–121).

„Samotné přestěhování do České republiky u mě spousta těchto procesů opravdu, ale opravdu nastartovalo. Teda nejdřív to bylo tak, že jsem měla jasný plán, a pak jsem sem přijela a... Nejdřív jsem měla hodně rozmazanou identifikaci se svou zemí, se svou národností. Přijedu sem a začnu si uvědomovat, že díky tomu... odkud pocházím, co jsem... jsem pro sebe objevila nějaké nové hranice, kde můžu pracovat, kde se můžu rozvíjet, co mě ještě zajímá. Navštívila jsem spousta zemí, víc... V tomto ohledu bych řekla, že je to pozitivní“ (Greta, 479–486).

6.3.3 Migrace jako podmínka vnitřních změn

Všichni respondenti důkladně zvažují, že změny v jejich osobnosti a životě byly umožněny migrací, a uvažují o možném alternativním scénáři, kdyby se nerozhodli přestěhovat. Tento aspekt se stává obzvláště zajímavým také při pohledu na genderové rozdíly. Respondenti mužského pohlaví zdůrazňují, jak migrace přispěla k výraznému posunu v jejich osobním rozvoji a zrání.

Tazatelka: „...mohl jsi mít stejný pocit sám ze sebe, když ti bylo 23 let a kdyby ses nepřestěhoval?“

R: „Ne. Stoprocentně ne. To se dívá na zkušenosti mých kamarádů, kteří zůstali v Kazachstánu, protože většina z nich, oni... Oni jsou já v osmnácti letech, protože oni se z toho místa zkrátka a dobře nikam neposunuli“ (Radim, 381–386).

Tazatelka: „Stalo by se to (dospívání) v Kazachstánu, kdybys neodjel? Nebo jak by se to stalo, kdybys neodjel?“

B: „Myslím, že ani ne, protože... No, asi by tam byly nějaké momenty zodpovědnosti, ale na takové úrovni asi ne... asi by to zabralo víc času... hodně času. Navíc bych neměl takové... rozsáhlé schopnosti, jaké mám teď. Neměl bych je ve stejné době, řekněme, kdybych byl v Kazachstánu“ (Ben, 181–188).

Na rozdíl od respondentů-mužů ženy uvádějí, že kdyby nedošlo k migraci, pravděpodobně by se na své životní dráze rozvíjely rychleji a dosáhly by toho, co je v jejich zemi považováno za normu pro jejich věk. Domnívají se však, že taková cesta by v jejich životech nepřinesla výrazné změny a pohybovaly by se po plánované trajektorii. Je přitom zajímavé předpokládat, že pro ženy se migrace stala bodem, z něhož není návratu, a zcela změnila trajektorii jejich životů nečekaným směrem. Přesto tyto změny vnímají pozitivně, jako nové příležitosti a vzestupy, které nečekaly.

„Někdy si představuju, co by se stalo, kdybych se nepřestěhovala, a uvědomuju si, že to ovlivnilo můj... já nevím, pojetí vztahů... No jo, myslím, že nejvíc ze všeho je to tady, že porovnávám, jak by vypadal můj vztah, kdybych potkala kluka v Čechách nebo v Kazachstánu... možná bych byla rychlejší, kdybych zůstala, kdybych zůstala doma. Moje cesta by byla kratší. Už bych měla diplom, už bych měla práci a... asi bych měla řidičák [smích]“ (Adela, 99–106).

„...kdybych zůstala v Kazachstánu, asi by to bylo tak, že bych si dodělala magisterský titul, šla bych pracovat na univerzitu, dělala bych výzkum a něco takového. Všechno by

zůstalo na stejném místě“ (Greta, 124–127).

6.4 Rodina

Téma „Rodina“ nám umožňuje hlouběji porozumět migrantům a jejich vazbám na domov, který zanechali v Kazachstánu. Respondenti se nám otevřeně svěřují se svými vnitřními zkušenostmi s odloučením od rodiny i domova, a také s tím, jak toto odloučení sami prožívají a jak to vnímají jejich rodiče. Diskutujeme také o tom, jak migrace ovlivňuje kvalitu vztahů a komunikace s jejich rodinou na dálku. Jak se mění interakce s blízkými, když je člověk od nich daleko. Kromě toho se respondenti dělí o své úvahy o připravenosti budovat vlastní rodinu za podmínek migrace. Mluví o svých obavách a o tom, jaké překážky vidí na cestě k budování nové rodiny v zemi, kde teprve začínají své životy.

6.4.1 Rodina v Kazachstánu

Na začátku budeme zkoumat, jak respondenti a jejich rodiny prožívali proces odloučení a jaká byla obecná reakce na myšlenku migrace. Poté se také podíváme na to, jak se měnila dynamika jejich vztahů v průběhu procesu migrace respondentů.

Zkušenosti respondentů s odloučením

V této studii respondenti sdíleli různé zkušenosti a emoce spojené s opuštěním rodiny a rodné země. Je překvapivé, jak různorodé může být jejich vnímání. Například dva z respondentů se svěřili s hlubokým trápením a obtížemi při vyrovnávání se s odloučením od svých blízkých, zatímco další dva respondenti tvrdí, že rozloučení pro ně proběhlo relativně snadno a bez větších problémů.

Za zmínku však stojí, že většina respondentů bez ohledu na individuální rozdíly vyjádřila stesk po rodném kraji a stálou či občasnou touhu vrátit se domů. Tyto emoce a pocity zůstávají silné a ovlivňují jejich migrační zkušenosti.

Ben se podělil o těžké momenty prožívání odloučení od rodiny, které začalo téměř okamžitě po jeho příjezdu. Vzrušení z odjezdu pro něj bylo tak těžké, že se musel uchýlit k alkoholu a kouření. Je důležité poznamenat, že upřímně přiznává, že tento stav ho stále provází při každém návratu z Kazachstánu. Poznamenává však, že postupem času v migraci se tyto pocity stávají méně intenzivními a déle trvajících. Nakonec najde sílu připomenout si původní důvod svého pobytu v této zemi.

„...v prvních dnech mě překvapovaly nové věci, sledovala jsem nové věci a pak se mi začalo velmi stýskat po rodině. Na této půdě se objevil smutek, dep... no, deprese“ (Ben, 17–19).

Tazatelka: A jak jsi prožíval odloučení od rodiny?

B: Hmm... No, ne bez slz.

Tazatelka: Bylo to těžké?

B: Velmi těžké. Navíc v té době jsem jako, jo... kouřil. Teda kouřil jsem hodně, pak... snadný přístup k alkoholu, teda... všechno jsem to zapíjel. To samozřejmě nebyl nejlepší nápad, ale... nějak... spíš jsem to oddaloval, než abych to řešil. Ted' už víceméně ano. Samozřejmě po... když přijedu z Kazachstánu, tak to trvá... dva tři týdny, no, i týden, dva týdny. A to všechno skončí a já si uvědomím, že jsem tady, musím se učit, učím se“ (Ben, 443–454).

Mezitím se Tina a Adela svěřují se svými zážitky, jak jejich odloučení od rodiny proběhlo poměrně hladce. Zvláště zajímavé je, že Tina dokonce zaznamenává nechuť vrátit se domů k rodině. Naznačuje, že takový pocit může souviset s jejími osobnostními rysy, které přispěly k její rané dospělosti. Zároveň nevylučuje, že důvodem může být nějaký dlouhodobý problém ve vztahu s rodinou.

„Nikdy jsem se nechtěla vrátit k rodičům. Nikdy jsem se tam nechtěla vrátit jako do dětství. Možná proto, že jsem zase byla vždycky taková jako dospělejší a vyrovnanější, možná... Možná proto, že jsem tam třeba měla nějaký problém s rodiči, kurva ví“ (Tina, 149–153).

A. upřímně přiznává, že kdysi pocítovala radost z odloučení od rodiny. Tato vzdálenost, která se objevila v důsledku migrace, pro ni znamenala svobodu – svobodu poznat sama sebe a být sama sebou, osvobozenou od přílišných obav a péče ze strany rodiny. Toto období jí dalo příležitost najít si vlastní cestu a rozvíjet se na vlastní pěst.

Tazatelka: „Jak jsi prožívala odloučení od rodiny obecně?“

A: „První rok velmi, velmi dobře [smích]. Ne proto, že bych byla nějak uražená nebo traumatizovaná, prostě se mi líbila představa, že můžu být sama, že se o mě nikdo nebude starat. Když jsem vyrůstala doma, byla jsem hodně protežovaná, a tak jsem byla velmi... No, byla jsem velmi šťastná, že tady začíná nová kapitola života...“ (Adela, 328–332).

„Potřebovala jsem... prostě pro mě bylo důležité, abych nezůstala v tomhle městě s rodiči [smích] z nějakého důvodu. Abych nějak žila sama za sebe, abych zjistila, kdo jsem a co chci“ (Adela, 28–30).

Nemělo by uniknout, že jak Adela, tak další respondentka Greta sdílely své úvahy o tom, že v průběhu let pocítily, že postupem času začala u nich touha po rodině sílit. S každým dnem, který prožily v migraci, tento pocit získával na intenzitě, stával se citelnějším a hůře snesitelným. Pro obě bylo stále obtížnější vyrovnat se s odloučením od svých blízkých. Ve svých úvahách se dokonce zabývaly myšlenkou, zda by nebylo jednodušší vrátit se zpět k rodině.

„První rok byl... Kupodivu byl pro mě mnohem jednodušší. Všechno bylo... Samozřejmě hodně obavy, nervozita z toho, jak to všechno bude, kvůli té vzdálenosti. Ale první rok bylo jednodušší takhle odjet, pak druhý, třetí. Ted' už je to asi těžší. Asi to mělo vliv, to znamená, to... Řekněme, to odloučení, ten rozchod, to bylo jakoby takové dlouhodobé působení, takové kumulované působení“ (Greta, 321–326).

„...když je člověk starší, tak mu začne víc chybět rodina, nějak. Začneš o tom přemýšlet víc globálně, jestli můžeš dál žít daleko od nich, jestli to chceš... jestli to vydržíš...“

do budoucna, jestli založíš rodinu, kde, kde... jestli je to lepší: daleko od rodičů, nebo pořád s nimi, s jejich pomocí“ (Adela, 65-71).

I přes rozdíly v individuálním prožívání odloučení od rodiny téměř všichni respondenti vyjádřili tendenci pravidelně, nebo dokonce neustále pociťovat touhu vrátit se domů k rodině. Mnozí z nich poznamenali, že tyto okamžiky touhy je provázejí při každém dalším odjezdu. Sdíleli však také, že v těchto chvílích je podporuje vědomí, že se s tímto smutkem dokážou vyrovnat, nebo připomínka, že veškeré jejich úsilí a migrační zkušenosti směřují k důležitému cíli.

„Přesto, když se vrátíš, jako bys nastoupil do letadla a bylo ti smutno... Ale tak to není. Ano, někdy je ti smutno, víš, protože se vrátíš a... ale dobře víš, že to překonáš a po nějaké době to přejde“ (Tina, 425-428).

„Já pokaždé, když jedu pryč, tak je to samozřejmě smutné. Sedím tam a říkám si: Ježíš, škoda, že jsem nezůstal déle, ale stejně pak taky... přijde mi do hlavy, že, no, musíš jít dál. Já to všechno dělám s nějakým cílem a o tom to je, člověk vezme vůli do pěsti a dělá věci“ (Radim, 244-247)

Zkušenosti rodičů s rozloučením

Téměř všichni respondenti si také uvědomili, že odloučení od rodiny bylo pro jejich rodiče mnohem těžší než pro ně samotné.

„Samozřejmě, že si tím vším procházeli hůř. Zvláště tyto lety jsou pro ně velkým stresem. Ty lety, pak si někdy přečtou zprávy, samozřejmě, začnou... No, jsou hodně úzkostní, ale zároveň mi říkají... pravidelně mi říkají: ‚Nechceš se vrátit?‘ Ale v zásadě mě podpořili v tom stěhování: ‚Když chceš, samozřejmě‘“. (Greta, 328-333)

O svou zkušenost se podělila i Tina, která uvedla, že myšlenka migrace se u jejich rodičů nesetkala s pozitivním a snadným pochopením. Zdůrazňuje, že se musela rozhodnout proti jejich vůli, což byl do jisté míry akt konfrontace s jejich očekáváním.

„Velmi se báli mě nechat odjet samotnou. Říkali si, co tam budeme dělat, a co když tam budeš omdlívat, co budeme dělat potom a tak dále a tak dále, ale já jsem se rozhodla sama. Já jsem si řekla, že jako, že mě tady nenecháte, a udělala jsem to rozhodnutí a sbohem“ (Tina, 331-335).

Za zmínku také stojí, že podle dvou respondentů-mužů jsou z celé rodiny odloučením nejvíce zasaženy jejich matky.

„No, můj otec souhlasil hned, protože si uvědomil, že... co je pro jeho syna nejlepší. Protože jsem druhý syn... Chci říct, že toho prvního poslal do Anglie, pak do Číny a se mnou to bylo stejné. Ale moje matka to nejdřív samozřejmě odmítala... Máma to nejdřív nechtěla. Jo, a i teď nechce [smích]“. (Ivan, 232-237)

Změny ve vztazích s rodinou

Změny ve vztazích mezi respondenty a jejich rodinami jsou většinou pozitivní. Někteří respondenti zdůraznili, že po migraci se jejich komunikace s rodiči stala upřímnější a otevřenější. Tyto změny přičítali jednak geografické vzdálenosti, která je od rodičů

fyzicky odděluje, díky čemuž je vnímají jako dospělé a zodpovědné osoby, jednak přirozeným změnám, k nimž dochází v průběhu dospívání. V důsledku migrace začali rodiče vnímat své děti jako samostatné jedince, připravené na vlastní rozhodnutí a odpovědnost, což pro ně však nebývá vždy snadné. Ať tak či onak, rodiče stále pocítují obavy o své děti, které jsou od nich tak daleko.

„V některých momentech se možná stali otevřenějšími, protože předtím, i když jsem bydlela odděleně od nich, jsem za nimi jezdila alespoň jednou za čtrnáct dní. Takže jsem jim byla pořád někde nablízku. A když jsem odjela a máma se mnou začala mluvit na nějaká taková témata, tak se mě začala víc ptát. A asi to ještě ovlivnilo to... já nevím, a čas a věk“ (Greta, 298–303).

„Ze začátku to bylo matoucí, protože... jsem nevěděla, co se může říct, co se zase nesmí říct. A já ne... já jsem dospívala rychleji... já jsem si nejdřív myslela, že to ovlivnilo... že to stěhování šlo k lepšímu. Z hlediska mého vztahu s rodinou, protože neviděli, jak rostu a měním se a procházím některými fázemi dospívání. A... ale viděli na mně nějaké změny, když jsem přijela, myslím tím, že viděli, že aha, stala ses samostatnější, odvážnější, můžeme ti víc věřit, a to je dobře. Ale zároveň nepotřebovali vidět, jak procházím některými méně příjemnými na pohled... momenty, které jsou úplně... úplně normální, ale ne vždycky příjemné pro rodiče... Takže na jedné straně je to fajn a na druhé straně nevidí, že... kým jsem tady obklopená, musí to všechno poslouchat slovy a... ne vždycky k tomu mají důvěru, takže jejich... úzkost stále roste, neustále roste a oni se... bojí, že mi nemohou nějak fyzicky pomoci“ (Adela, 279–295).

Zajímavým aspektem studie je lítost dvou respondentek, které vyjádřily smutek nad promarněnými příležitostmi trávit více času s rodinou, mladšími sourozenci a stárnoucími příbuznými při jejich pobytu v zahraničí.

„Myslím, že dopad je ten, že když přijedu, jako bych vypadla... Tedy... je pro mě těžké to dohnat. Oni se ke mně chovají stejně, ale je pro mě těžké dohnat, no, některé, některé části jejich života. Například si někdy neuvědomuju, že vyrostli“ (Greta, 288–291).

„Vždycky jsem měla pocit, že by bylo správnější, kdybych zůstala doma a nějak pomáhala mámě... aspoň v domácnosti, a to, že bych tam mohla být pro svou malou sestru, nějak jí pomoci překonat... její... no, její pubertu [smích]. Tak. Takové věci. No, a to, že mám prarodiče, kteří taky... stárnou... a... no, no, čas plyne, nedá se vrátit zpátky a... v tomhle ohledu cítím jakousi tíhu... ale zároveň... je... no, je toho dost... no, je toho dost, abych se vrátila? Protože tady mám naprosto... no, tady už se nějak vyvíjí život. Tam to budu muset začít všechno znovu“ (Adela 341–350)

Je však důležité poznamenat, že kromě lítosti vyjádřené ve výše uvedeném citátu respondentka Adela také naznačila, že návrat k rodině v domovské zemi by mohl být pochybný, protože by ji potenciálně donutil zničit život, který si v migraci vybudovala, a začít znovu od začátku. Upřednostňuje svůj současný život v migraci před návratem ke své rodině v Kazachstánu. S tím souhlasí i další respondentka Tina, která zdůrazňuje, že návrat k rodině se alespoň prozatím neslučuje s jejími životními hodnotami a plány. Jejich rozhodnutí neovlivňuje žádná lítost ani smutek po rodině a v tomto kontextu je

patrné, jak tyto dvě respondentky v migraci našly možnost zvolit si vlastní život, aniž by podléhaly očekávání rodiny.

„Jo, mám je moc ráda, ale jako... Život je pomíjivý. Vím, co chci, a pro ně prostě zůstat tam, kde nevidím svou budoucnost? Ne...“ (Tina, 442–444).

„Aspoň zatím, protože, no, všichni jsou díky bohu zdraví... Všem se daří dobře, takže nevidím teď... důvod, proč to nějak vzdávat“ (Adela, 354–355).

Lze poznamenat, že ne ve všech případech měla migrace pozitivní dopad na vztahy dotazovaných s jejich rodinami, a to i u těch respondentů, kteří uváděli určité pozitivní změny. U některých respondentů migrace, a tedy fyzická vzdálenost od rodiny, v určitých situacích pouze prohloubila negativní pocity vůči rodinným příslušníkům, nebo zvýšila tlak, který na ně rodina vyvíjí.

„Aha, taky se objevily záchvaty paniky. To bylo samozřejmě v prvním roce. No, ty záchvaty paniky... Asi je měl každý, protože, no, jako, to dítě si uvědomuje, že... no, je tam takový tlak. Chci říct, že se na něj z každé skuliny telefonu valí zprávy, že se na něj spoléhá“ (Ben, 596–599).

„Myslím, že jsem se ještě úplně neodloučila od rodičů, od rodiny. Citově jsme si blízcí a cítím velkou potřebu jejich uznání. I když si uvědomuji, že i bez toho souhlasu můžu žít dál, ale samotný fakt, že je nemám, mě pořád nějak sžírá zevnitř“ (Adela, 270–274).

6.4.2 Úvahy o budoucí rodině

Když se hovořilo o možnosti založit v budoucnu vlastní rodinu v České republice, žádný z respondentů se v tomto ohledu nevyjádřil optimisticky. Někteří z nich možná o takové perspektivě uvažují, ale ihned nadnesli důležité aspekty, které by je i v teoretické rovině mohly od dalšího uvažování o této možnosti odradit.

Polovina dotazovaných s velkými obavami zvažuje pravděpodobnost, že jim budou chybět potřebné znalosti a dovednosti pro výchovu dětí v českém kontextu. Právě tyto okolnosti je nutí pochybovat o své schopnosti takový úkol úspěšně zvládnout.

„Asi se mi do toho nechce. Přemýšlel jsem, jestli chci, aby moje děti chodily do české školy a byly od dětství integrované do českého prostředí. A já jsem si říkal, když jsem si tu otázku kladl, tak jsem si říkal, jestli to chci, protože jsem to sám nezažil, a kvůli tomu mi přijde, že je to něco horšího, protože... Myslím si, že každý rodič chce dát tu zkušenost, kterou sám prošel. Což není ani správné, ale... Ale já nevím. Já si vždycky myslím, že je nějaká jedna cesta – projít si tím v Kazachstánu, protože je mi to známé...“ (Radim, 251–258).

Pro některé účastníky výzkumu se rozdílnost mentalit jeví jako významná překážka, zejména v kontextu jejich vlastní nechuti a odporu vychovávat své děti ve společnosti, již nerozumí a kterou se nesnaží přijmout.

„Já teda nevidím svoji budoucnost, ani... Jo, a navíc bych řekl, že... děti tady vychovávat, zvlášť když si vezmu, jaké jsou tady české děti, tak to nechci... to bych nechtěl“

(specifika české mentality) pro své děti, abych byl upřímný... dal bych jim větší svobodu volby, ale všechno má svůj čas, promiňte“ (Ben, 491–502).

Jedna z respondentek s jistou hořkostí vyjádřila svou neochotu předat své zkušenosti s migrací svému budoucímu dítěti. Je důležité poznamenat, že tato respondentka patřila k těm, kteří se v procesu adaptace a integrace potýkali se zvláště velkými obtížemi, a to jak psychickými, tak fyzickými.

„No, víš, já někdy i pozoruju, jak někdy někteří... V Praze je to spíš častěji vidět, třeba ze smíšených rodin, kde je někdo napůl Vietnavec, pak je tady holka tmavé pleti, která má jednoho rodiče Čecha, a někdo vůbec z jiného etnika. Že jsou s tím také konfrontováni, že se jich ptají... Oni také nejsou považováni za plnohodnotné občany. Já říkám, já nevím, jak se ta společnost změní, co se stane. Samozřejmě jsem to nezažila tak živě, jako třeba tady oni, ale někdy si říkám, jestli bych chtěla, aby to zažilo moje dítě“ (Greta, 360–367).

Tento aspekt se zdá být obzvláště důležitý, protože rozhodnutí založit rodinu v zemi migrace může i v teoretické rovině sloužit jako ukazatel úspěšné, či neúspěšné integrace. Odráží hloubku a jistotu respondentů v tom, nakolik se cítí být součástí nového sociálního prostředí, a zda jsou ochotni v něm zůstat natrvalo. Může také naznačit jejich spokojenost se stávajícími podmínkami a příležitostmi v zemi migrace, včetně vzdělání, práce, zdravotní péče a sociálního klimatu. Souhrnně lze říci, že pohled na toto téma umožňuje hlouběji nahlédnout do toho, do jaké míry se migrace stala součástí života respondentů a nakolik jsou připraveni činit důležitá rozhodnutí o své budoucnosti v tomto novém prostředí. Vše výše uvedené bude shrnuto v dalším, závěrečném tématu Úvahy o budoucnosti.

6.5 Úvahy o budoucnosti

V tomto závěrečném tématu respondenti shrnují své zkušenosti s migrací v České republice a sdělují své plány do budoucna, ať už chtějí zůstat, vrátit se domů, nebo ještě mají pochybnosti.

Převážní část respondentů se ještě definitivně nerozhodla, zda se chce natrvalo usadit v České republice. Jsou v životní fázi, kdy aktivně zvažují různé aspekty a možnosti a cítí touhu získat další životní zkušenosti, včetně zkušeností se životem v různých zemích. Přesto většina z nich nevyjadřuje úmysl vrátit se zpět do Kazachstánu, neboť uvádějí, že jejich budoucnost je v současné době spojena spíše s migračními destinacemi než s domovskou zemí.

„Ano, vidím se v této zemi za pět až 10 let, a vidím se i v jiných zemích. Nevidím se třeba v Kazachstánu, v Rusku se opravdu nevidím, ale možná, že přerostu i, abych tak řekla, Českou republiku a přestěhuju se někam jinam, ale k tomu bude muset dojít“ (Tina, 137–140).

„Já si myslím, že tady... Ale chtěl bych navštívit i jiné země a, no, všechno se naučíme v porovnání. Abych viděl, jak to tam vypadá. Třeba se mi to tam bude líbit víc“ (Radim, 73–

74).

Pouze jedna respondentka vyjádřila jasné přání zůstat v České republice.

„...Chci se zde vidět a umím si to představit. Líbí se mi, jak to tu chodí... jak jsou tu lidé uspořádání, jak je tu v zásadě organizován život...“ (Adela, 117–119).

V této souvislosti vyniká jediný respondent, který se výslovně rozhodl pro návrat do své vlasti. V porovnání s ostatními účastníky výzkumu také uvedl, že negativněji vnímá rozdíly v mentalitě, a navíc se v procesu integrace potýkal s vážnými obtížemi, což jeho rozhodnutí silně ovlivnilo.

„Už jsem si na to všechno zvykl... Je to docela dobré. Tedy nejsem jako ryba ve vodě, cítím se tu jako relativní cizinec, protože to tak trochu není můj domov. Prostě si to uvědomuju. Jsem... jako host tak na dvě tři hodiny. Chci říct, že... každé léto nemám chuť se sem vracet, nemám... nemám chuť tu zůstat moc dlouho. To znamená, já jsem tady jakoby, můžu se tady v klidu pohybovat, můžu si tady v klidu najít všechno, co potřebuju, můžu si tady taky vyřešit věci, s tím nejsou problémy, ale nechci tady zůstat“ (Ben, 149–155).

„...jako kdybych chtěl studium úplně ukončit a... prostě odejít“ (Ben, 223).

7 Diskuse

Cílem této studie bylo prozkoumat migrační zkušenosti ruskojazyčných migrantů z Kazachstánu a srovnat tyto zkušenosti z genderového hlediska. K dosažení tohoto cíle byly provedeny polostrukturované rozhovory se šesti respondenty, přičemž účastníci byli rovnoměrně rozděleni podle pohlaví – tři muži a tři ženy.

Rozhovory se týkaly širokého spektra témat souvisejících s migrací. Mezi klíčové aspekty, které byly v rozhovorech probírány, patřily důvody, proč respondenti migrovali, proces adaptace v nové zemi, dopad migrace na sociální status, a také dopad na vztahy s rodinou a zdravím – fyzické i psychické.

Analýza výsledků rozhovorů nám umožnila identifikovat pět hlavních témat, v jejichž rámci byly diskutovány klíčové aspekty migrační zkušenosti.

1. **Důvody migrace.** V tomto tématu se respondenti podělili o své motivy, které je vedly k rozhodnutí opustit svou domovskou zemi a usadit se v České republice.
2. **Adaptace.** Toto téma zahrnovalo mikro- i makrosociální podmínky, které ovlivňují proces adaptace migrantů. Respondenti rovněž vyprávěli o prvních dojmech a vnitřních změnách v průběhu adaptace a vlivu zdravotních aspektů na tento proces.
3. **Kulturní hodnoty a formování osobnosti.** V tomto tématu respondenti prozradili, jak se změnilo v průběhu adaptačního procesu, jak se změnilo jejich sebepojetí a jaké mají v souvislosti s migrací plány do budoucna.
4. **Rodina.** V tomto tématu byly diskutovány vztahy respondentů s jejich rodinami v kontextu odloučení, a také úvahy o jejich budoucím rodinném životě.
5. **Úvahy o budoucnosti.** Poslední téma umožnilo respondentům shrnout své zkušenosti s migrací a podělit se o své vize do budoucna.

První téma, Důvody imigrace, odhaluje různé motivy migrace. Pro polovinu respondentů bylo důležité získat v zahraničí vyšší vzdělání, což je v souladu s Tuckmanovými myšlenkami o lidském kapitálu (Tuckman, 1970). Dva účastníci zdůrazňovali svou zvědavost a touhu po nových zkušenostech. Jeden respondent zdůraznil rodinné povinnosti a touhu znovu se spojit se svým bratrem, což je v souladu s Masseyho konceptem sociálních sítí (Massey, 1990).

Bylo zjištěno, že ženy vyjadřovaly své motivy emotivněji a rozmanitěji, zatímco muži dávali přednost konkrétnějším a stručnějším odpovědím.

Téma Adaptace se umístilo na druhém místě mezi pěti identifikovanými tématy a skládalo se ze čtyř podtémat: Makrosociální podmínky, Mikrosociální podmínky, První dojmy a vnitřní změny a Zdraví. Tato podtémata poskytují podrobnější informace o podmínkách a faktorech ovlivňujících proces adaptace respondentů.

V podtématu „Mikrosociální podmínky“ respondenti zvažují různé bariéry, kterým čelí v procesu integrace, což odpovídá aspektům uvedeným v publikaci *Benchmarking in immigrant integration* (Entzinger & Biezeveld, 2011).

Většina respondentů se návštěvě lékaře v České republice vyhýbá, nebo by se jí raději vyhnula kvůli vysokým nákladům na lékařskou péči a potížím se zdravotním pojištěním, protože ne všude akceptují jejich pojištění a je obtížné najít lékaře, který mluví jejich jazykem.

Podobná situace je patrná například ze zjištění autorů Moroky a Tshimangy (2010), která byla provedena v souvislosti se zdravotní péčí o přeshraniční migranty v Botswaně. Studie zmíněné autorské dvojice identifikovala překážky, jako jsou vysoké náklady na zdravotní péči (64 %), negativní postoje zdravotnického personálu (59 %), strach z předání policii nebo imigračnímu úřadu (53 %) a jazykové bariéry (48 %).

Navzdory rozdílům v právním postavení účastníků studií vyplývá z obou, že obtíže při získávání zdravotní péče pro migranty nepředstavují v přijímajících zemích žádnou novinku.

Polovina respondentů zdůraznila, že byrokratické problémy se stávají významným aspektem jejich životů v České republice, způsobují stres a vyžadují neustálé vyřizování různých „papírových“ formalit. To vytváří stav pozastavení a nejistoty ohledně budoucnosti, protože mnozí se cítí spíše „na papíře“ než jako plnohodnotní členové společnosti.

Byrokratické aspekty migrace jsou ve výzkumu migrace častým tématem. Například Elliot (2015) hovoří o byrokratickém procesu jako o zvláštním druhu „čekání“, kdy očekávání vyřízení, vyhodnocení a registrace migračního osudu doprovází stav limbu. To ovlivňuje vnímání uchazeče o migraci a podbarvuje každý aspekt každodenního života nejistou perspektivou migrace.

Čekání na rozhodnutí o migračním statusu ve skutečnosti mění pohled uchazeče o migraci na jeho vlastní život. Jak poukazuje Auyero (2011; 2012) ve své studii o úřadu sociálního zabezpečení v Argentině, čekání má moc disciplinovat subjekty a proměnit je v poslušné „pacienty státu“.

Geoffrion & Cretton (2021) také popisuje, jak čekání na odpověď „pozastavuje“ život žadatele i jeho blízkých a vyvolává intenzivní emoce. Dokonce i poté, co emoce vyvolané byrokratickými procesy odezní, byrokratický čas a „emocionalita“ se vrací s každým sdělením ze strany státu, který požaduje další informace, chybějící dokument nebo aktuální informace o stavu jeho případu.

Respondenti mužského pohlaví hodnotili rozdíl v mentalitě negativněji a vykazovali menší flexibilitu v adaptaci ve srovnání s respondentkami. Kategoričtěji vyjadřovali svou nespokojenost s mentálními rozdíly a někdy je vnímali jako překážku.

Téměř všichni účastníci se zmínili o jazykové bariéře, ale respondentky v souvislosti s tím častěji vyjadřovaly úzkostné emoce, pociťovaly strach, vinu a potíže v komunikaci. Zatímco muži vnímali jazykové problémy jako aspekt, který jim přináší nepohodlí a který lze z jejich života odstranit omezením sociálního prostředí.

Diskriminaci výslovně zmínila polovina respondentů, zejména Ben a Greta, pro které byla adaptace nejtěžší. I další respondenti zmiňovali každodenní rasismus a ojedinělé případy diskriminace. Tina se na diskriminaci dívala z pozice pokory a víry ve změnu svého sociálního statusu, což jí umožnilo zachovat si optimismus a doufat, že se její situace zlepší.

Respondenti při svých úvahách o sociální dynamice v jejich novém životě v České republice v rámci podtématu „Makrosociální podmínky“ poznamenali, že jejich okolí je z velké části tvořeno ruskými mluvícími lidmi. Tato podobnost s ruským jazykovým prostředím po migraci je v souladu s Putnamovými (2000) myšlenkami o dvou typech sociálních vazeb: tím prvním jsou „vazby s lidmi podobnými mně“ (bonding), druhým „vazby s lidmi odlišnými ode mne“ (bridging). Ruské jazykové prostředí, které vzniká bezprostředně po přestěhování, lze považovat za příklad vazeb bondingových, které zajišťují „přežití“. Jak však uvádí literatura zabývající se migračními studii, uzavřené vazebné sítě nejsou pro migranty vždy pozitivní (Anthias, 2007). Tyto sítě mohou poskytovat ochranu před diskriminací, ale zároveň „odřezávat“ informace o širší společnosti (Portes, 1998). V kontextu migrace hrají bridging-kontakty, které navazují na různorodé prostředí, důležitou roli při integraci a sociální mobilitě (Nannestad et al., 2008). Objevené ruské jazykové prostředí tak může ovlivňovat sociální dynamiku po migraci, poskytovat určité výhody, ale také vytvářet potenciální omezení v širokých interakcích s novou společností.

Aktivní komunikaci s místními obyvateli omezuje několik faktorů. Patří mezi ně strach, a to jak z jejich strany, tak ze strany Čechů, jazyková bariéra a neochota mnoha respondentů navazovat hlubší kontakty. Většinou se komunikace omezuje na práci nebo studium a často se omezuje na tyto hranice.

Zajímavé je, že ačkoli práce a studium hrají důležitou roli v počáteční fázi adaptace, později se mohou stát limitujícími faktory. Někteří respondenti dokonce přiznávají, že neprojevují dostatečný zájem o kontakty s místními obyvateli. Cítí se touto společností odmítnuti, a v některých případech se z ní sami vylučují.

S výjimkou I. nikdo z respondentů nezmínil negativní zkušenosti v komunikaci, většina z nich uvedla pochopení a podporu ze strany českých občanů. Zároveň stojí za zmínku, že každý z respondentů zmínil, že navzdory podpoře a vstřícnosti ze strany místních obyvatel nebylo možné posunout vztah na hlubší úroveň pro nezájem ze strany migrantů i místních obyvatel. U Greta je však zřejmá touha po integraci a příslušnosti k nějaké skupině, nejspíše proto, aby se neodlišovala. Ojedinělou situaci představuje zkušenost Radima, kterému integraci usnadnila zkušenost jeho bratra.

Ženy vyjadřují nízkou míru integrace s určitou mírou viny a snaží se ospravedlnit svou komunikaci tím, že jí přikládají větší význam než jen formální komunikaci. Muži naproti tomu svou komunikaci jasně diferencují a neprojevují žádnou snahu tento stav změnit, dokonce uznávají, že důvodem je spíše jejich neochota. Ženy se naopak zdají mít větší zájem o integraci, někdy dokonce vyjadřují frustraci z nedostatku hlubších kontaktů, což může souviset s jejich touhou být blíže místní společnosti a stát se její

součástí. Muži naopak hodnotí situaci méně příznivě a často projevují nezáměr o integraci do české společnosti. Pouze jedna respondentka upřímně vyjádřila touhu po aktivní integraci.

V rámci podtématu „První dojmy a vnitřní změny“ respondenti vyjadřovali své pocity a postřehy týkající se vnějších i vnitřních aspektů adaptace. Polovina respondentů zdůraznila, že prostředí a architektura v České republice i společenské instituce jsou pro ně něčím neznámým, i když to spíše vyvolává nepříjemné pocity než kriticky negativní postoj.

Ben zdůrazňoval více než ostatní respondenti vnější nezvyklost a pocit, že společnosti v Kazachstánu a v České republice jsou odlišné, což lze vysvětlit jeho specifickou zkušeností. Někteří respondenti zaznamenali změny ve svém vnitřním světě a pocit svobody spojený s opuštěním rodné země. Tyto změny byly vnímány jako pozitivní.

Zajímavé je, že negativně vnímala změnu svého statusu pouze Greta, která se domnívala, že se vrátila do role studentky a finančně závislé osoby, což je vnímáno jako degradace. Negativní postoj ke změně statusu vyjádřil i Ben, který výrazněji pociťoval vnější změny. Nejtěžší adaptační proces zažívaly Greta a Ben.

Ženy většinou hovořily o pozitivních vnitřních změnách souvisejících s pocitem svobody po odjezdu z rodné země. Tyto změny lze analyzovat v kontextu Hofstedeho (2011) typologie kulturních dimenzí se zaměřením na dimenzi femininity a maskulinity společnosti, a také na dimenzi požitkářství společnosti.

Při porovnávání Kazachstánu a České republiky v dimenzích femininity a maskulinity společnosti je třeba vzít v úvahu, že Kazachstán je patriarchální zemí se silnými tradičními hodnotami. Patriarchát v Kazachstánu ovlivňuje rozdělení mužských a ženských rolí, kde je více ceněna maskulinita a kde existuje silný genderový stereotyp. Muži byli v tomto ohledu méně emotivní, i když Ben se o svobodě zmiňoval také v souvislosti s většími možnostmi.

Naproti tomu Česká republika, která má tendenci k feminizovanější sociální struktuře, přispěla ke změnám, které respondentky uváděly. Zde se důraz přesouvá směrem k rovnějším vztahům a respektování individuálních svobod. Absence explicitních genderových rolí podporuje pocit svobody žen.

S přihlédnutím k výsledkům měření požitkářství společnosti je třeba dodat, že v Kazachstánu se ženy cítí více omezovány ve srovnání s muži. Je to způsobeno tím, že společenské struktury v zemi jsou zaměřeny na omezování a kontrolu chování žen. Tradiční povinnosti a role uložené patriarchálním systémem mohou vytvářet další překážky pro svobodu žen a omezovat jejich možnosti sebevyjádření i profesního rozvoje. To kontrastuje s liberálnější a otevřenější společností v České republice, kde se ženy mohou cítit méně omezovány a více podporovány ve svých aspiracích a realizaci svých přání.

Rozdíly ve feminitě, maskulinitě a požitkářství mezi Kazachstánem a Českou republikou tak mají významný vliv na vnímání svobody a vnitřní změny, které migrantky v těchto zemích zažívají.

Radim v rámci své adaptační zkušenosti zdůrazňoval samostatnost a zvýšenou míru odpovědnosti. Zajímavé je, že žádná z žen nezaznamenala změnu v míře odpovědnosti.

V podtématu o zdraví dvě ze tří zúčastněných žen zaznamenaly zlepšení svého fyzického i psychického stavu, zatímco Radim vyjádřil apatii a někdy i negativní myšlenky související se zvýšenou odpovědností. Naproti tomu Greta a Ben prošly nejhorsšími adaptačními změnami, a to jak fyzickými, tak emocionálními. Jejich situaci lze vnímat v kontextu jevu zvaného akulturační stres. Tento typ stresu představuje zhoršení celkového zdraví jedinců, které zahrnuje fyzické, psychické a sociální aspekty (Berry, 1970; Berry et al., 1987). Pro Bena je řada problémů spojena s vysokým pracovním a studijním stresem, který je třeba brát v úvahu i v kontextu jeho migračních zkušeností.

V tématu „Kulturní hodnoty a formování osobnosti“ se pět ze šesti respondentů vyjádřilo, že proces dospívání prožívali v kontextu migrace, s výjimkou Grety. Je zajímavé, že Greta se nepřestěhovala hned po škole, ale až po dokončení bakalářského studia v domovské zemi, zatímco ostatní se museli formovat již v nové zemi. Tyto změny ve vnitřní rovině byly hodnoceny rozdílně: ženy spíše mluvily o své dospělosti, a to jak duševní, tak citové, zatímco muži zdůrazňovali zvýšení odpovědnosti. Všichni však tyto změny hodnotili jako pozitivní.

Pouze ženy, navíc všechny, však poznamenaly, že jim migrace umožnila objevit nové stránky jejich osobnosti, což vedlo k pozitivním změnám v jejich životech. Cítily se spokojenější, šťastnější a jako by pro sebe objevily novou trajektorii. Dvě z nich také vyjádřily pocit osvobození.

Tato zjištění vzbuzují pozornost v souvislosti se studií Gmelchové, G. a Gmelchové, S. (1995), která zjistila, že ženy vykazují po návratu z migrace výrazně nižší míru spokojenosti než muži. Mezi důvody patřily izolace, nuda, neuspokojivé sociální vztahy a potíže při hledání zaměstnání.

Tyto výsledky zdůrazňují, že pro ženy může být migrace výzvou, ale také příležitostí k sebepoznání a pozitivní životní změně. V kontextu návratu, kdy se ženy často potýkají s obtížemi, které zdůrazňuje studie Gmelchové a Gmelcha, mohou pozitivní zkušenosti žen v této studii naznačovat roli samotného migračního procesu a prostředí při utváření jejich osobního rozvoje.

U Grety byly vnitřní změny radikálnější a doprovázela je krize osobnosti. U zbývajících respondentů se identita formovala v jedinečných podmínkách imigrace, ale bez tak radikálních změn.

Téma „Rodina“ odhalilo zajímavé rozdíly mezi ženami a muži v souvislosti s vazbou na rodinné příslušníky a vztahy s rodinou. U žen, Adely a Grety, se stesk po domově začal objevovat až postupem času, zatímco na začátku imigračního období se podle svých slov cítily celkem dobře. Naproti tomu Tina takový stesk po rodině nevyjadřovala.

Dotazované ženy jsou obecně méně náchylné ke stesku po rodině ve srovnání s muži, kteří projevují silnější vazbu na své příbuzné. Muži hůře snášejí odloučení od rodiny a pro dva ze tří z nich je stesk po rodině velmi silný. Radim a Ben dokonce plánují, že budou svou rodinu navštěvovat co nejčastěji. Na straně rodičů téměř všichni respondenti vyjádřili přání, aby se jejich děti vrátily, nebo se zpočátku zdráhali je pustit, zejména matky.

Je zajímavé, že dvě třetiny dotazovaných žen vyjádřily touhu po migraci, což částečně přičítají potřebě odloučení od rodiny, jako by se chtěly dostat pryč ze známého prostředí. Naproti tomu žádný z dotazovaných mladých mužů nevyjádřil touhu opustit rodinu nebo svůj domov. Tento jev je zajímavý v kontextu studie Hertrichové a Lesclingandové (2013), která uvádí, že pracovní mobilita mladých mužů je často vedena rodinnou logikou a je vnímána jako pozitivní.

Stejná studie zjistila, že pracovní migrace dospívajících dívek se vyvíjí nezávisle na rodinných projektech a odpovídá spíše osobním plánům, zejména v oblasti vzdělávání. Tyto rozdíly v očekáváních zdůrazňují genderový aspekt migračních rozhodnutí. V této studii ženy také vyjadřují migrační motivy v souvislosti s osobními cíli, včetně odloučení od rodiny, což je v souladu s výsledky Hertrichové a Lesclingandové. Zatímco muži dotazovaní v této studii častěji spojují migraci s rodinnými přáními a touhou zvýšit svůj sociální status, což je rovněž v souladu s rodinnou logikou identifikovanou ve studii Hertrichové a Lesclingandové.

Je důležité poznamenat, že všichni respondenti pozitivně charakterizovali své vztahy s rodinou a většina z nich zaznamenala zlepšení kvality vztahů i komunikace, což přičítají dospívání a vzdálenosti. Dvě ze tří žen však zmínily potřebu určitého stupně utajení v komunikaci s rodinou. Respondentky mluvily o kvalitě komunikace s rodinou podrobněji a otevřeněji, s výjimkou Bena, který tak z mužů mluvil jako jediný. O kvalitě vztahů s rodinou hovořil pouze jeden muž. Zajímavé je, že byl také jediný, kdo se zmínil o tlaku a očekávání ze strany rodiny, stejně jako o obavách matky a její neochotě nechat syna odejít.

Dvě ze tří žen vyjádřily obavy ze ztraceného času mimo rodinu, zejména v souvislosti se stárnoucími prarodiči a dorůstajícími sourozenci. Pouze ženy se v souvislosti se vztahy s rodinou zmínily o pocitu viny a lítosti.

Návštěva rodiny v Kazachstánu a návrat zpět byly spojeny s návratem/nárůstem stesku po domově a rodině. Pouze ženy mluvily o upřednostňování svého života před rodinou a komunikací s ní. Zajímavé však je, že Adela zmínila pocit viny spojený s rodinou, zatímco Ben zmínil tlak a očekávání ze strany rodiny.

Pokud jde o budoucí rodinu, nikdo z respondentů nevyjádřil velkou touhu založit rodinu v cizině, a to z různých důvodů: dva pro odlišnou mentalitě, dva z důvodu

nepochopení, jak lze vychovávat děti v novém prostředí, Greta kvůli neochotě předat dětem zkušenost člověka, který se nedokáže začlenit do společnosti. Pouze jedna žena se víceméně jasně vyjádřila, že akceptuje možnost založit rodinu s místním partnerem. Všichni muži se v tomto ohledu vyjádřili spíše negativně: Ben se hodlá vrátit, Radim se nehodlá integrovat a Ivan cítí odpor k nové kultuře.

V závěrečném tématu „Úvahy o budoucnosti“ se většina respondentů zdržela jednoznačných vyjádření o tom, zda zůstanou v České republice natrvalo, nebo se vrátí do rodné země. Zároveň se naprostá většina jasně vyjádřila, že se zatím nemají v úmyslu vrátit.

Z respondentů pouze Ben výslovně vyjadřuje úmysl vrátit se, zatímco Greta o této otázce uvažuje. Zajímavé je, že právě tito dva zažívali v procesu adaptace největší fyzické a emocionální potíže.

Je třeba poznamenat, že v tomto tématu nejsou mezi muži a ženami ve výpovědích a plánech do budoucna výrazné rozdíly.

Na základě výsledků této studie byly zodpovězeny všechny položené výzkumné otázky:

VO1: Jaká jsou pro migranty zásadní témata a jak tato témata ovlivňují jejich život?

Z výzkumu vyplynula hlavní témata, která se jevila jako stěžejní pro život migrantů z Kazachstánu. Mezi tato témata patří sociální a kulturní adaptace, kulturní hodnoty a formování osobnosti, stejně jako otázky týkající se zdraví a vztahů s rodinou. Práce ukázala, že tyto aspekty jsou pro migrační zkušenost klíčové, migranty silně znepokojují a ovlivňují jejich život v novém prostředí.

VO2: Jaké rozdíly ve vnímání důsledků migrace lze pozorovat mezi muži a ženami z Kazachstánu?

Jedním z významných rozdílů ve vnímání migrace mezi muži a ženami bylo, že ženy ve většině případů vnímaly migraci jako příležitost k vlastnímu rozvoji a realizaci cílů, zatímco muži ji spíše považovali za nezbytnost k zajištění kvalitního života, vzdělání a uspokojení potřeb rodiny.

VO3: V jakých oblastech života migrantů z Kazachstánu jsou rozdíly nejvýraznější?

Mezi muži a ženami se jasně projeví rozdíly v tématech adaptace, kulturních hodnot a formování osobnosti, jakož i ve vztazích k rodině.

VO4: Čím lze vysvětlit rozdíly ve vnímání důsledků migrace?

Jedním z možných důvodů těchto rozdílů je rozdíl v kulturních hodnotách mezi Kazachstánem a Českou republikou. Ve svobodnější kultuře České republiky mohou ženy vnímat migraci jako prostředek ke změně svého života bez omezení, která na ně klade společnost v jejich domovské zemi.

VO5: Jak migranti z Kazachstánu vnímají změny svého sociálního statusu?

Většina respondentů uvedla, že v důsledku migrace nezaznamenala výrazné změny ve svém sociálním postavení. Připouštěli, že se cítí dospělejší a zodpovědnější, ale to spíše

souviselo s procesem dospívání a přirozenými změnami statusu po ukončení střední školy. Pouze jedna respondentka zdůraznila negativní aspekty spojené s návratem do pozice závislé na rodičích.

V06: Jak se změnil rodinné vztahy migrantů z Kazachstánu po migraci?

Většina účastníků studie zdůraznila, že se po přestěhování zlepšila kvalita jejich komunikace s rodinou. Své vztahy vnímají jako otevřenější a rovnoprávnější, což přičítají procesu dospívání a větší fyzické vzdálenosti. Zároveň někteří respondenti zaznamenali zvýšený tlak ze strany rodiny, což přičítají rovněž fyzické vzdálenosti a zvýšené odpovědnosti.

V07: Jaké změny nastaly ve zdravotním stavu migrantů z Kazachstánu po migraci?

Z hlediska zdravotního stavu polovina respondentů uvedla, že se jim zlepšila fyzická kondice, což přičítají změně klimatických podmínek. Pouze dva respondenti zaznamenali výrazné zhoršení fyzického a psychického zdraví, což lze vysvětlit fenoménem akulturačního stresu.

6.1 Silné stránky a limity studie

Téma adaptace migrantů v moderním světě je stále velmi aktuální vzhledem k neustále stoupajícímu počtu migrantů a zvyšujícímu se zájmu společnosti o pochopení tohoto fenoménu. Tato práce poskytla podrobnou analýzu různých aspektů adaptace, včetně makrosociálních a mikrosociálních podmínek, osobních charakteristik a kulturních hodnot. Použití kvalitativní metody sběru dat mi umožnilo lépe pochopit osobní zkušenosti a názory migrantů. Analýza rozdílů v adaptaci mezi muži a ženami může také vést k užitečným poznatkům o genderových aspektech adaptace migrantů. Tento výzkum se týkal různých aspektů adaptace, včetně zdraví, sociálních vazeb, vztahů s rodinou a plánů do budoucna.

Daná práce o migraci a adaptaci migrantů v České republice přispívá nejen k akademickému poznání tohoto důležitého tématu, ale má také praktickou hodnotu pro různé strany a zainteresované subjekty.

Výsledky této studie mohou být užitečné pro organizace zabývající se podporou a integrací migrantů do české společnosti. Pochopení obtíží, s nimiž se migranti v procesu adaptace potýkají, umožňuje vytvářet efektivnější programy a služby zaměřené na jejich integraci. To zahrnuje usnadnění přístupu ke zdravotní péči, řešení byrokratických problémů a vytváření podpůrného prostředí pro migranty.

Tato práce má však i svá omezení, která je třeba vzít v úvahu. Za prvé je založena na relativně malém vzorku respondentů, což může omezit zobecnění výsledků na širší populaci migrantů. Za druhé, stejně jako u většiny studií, mohly výsledky ovlivnit subjektivní názory a předsudky výzkumnice i respondentů. Je také důležité poznamenat,

že studie odráží zkušenosti migrantů v určitém časovém období, což omezuje její zobecnění do budoucna.

Limity této studie souvisejí také se zvolenou metodou analýzy, která zahrnuje tematickou analýzu. Ta je sice užitečným nástrojem pro identifikaci klíčových témat a pojmů v textových datech, je však ovlivněna vlastním vnímáním výzkumníka. Mé vlastní vnímání a zkušenosti mohou mít vliv na interpretaci dat a identifikaci témat. To může ovlivnit objektivitu analýzy a interpretaci výsledků.

Kromě toho představuje omezení této studie také vlastní zkušenost výzkumnice s migrací. Moje vlastní migrantská zkušenost může ovlivnit vnímání dat a interpretaci výsledků. To může vést k určité subjektivitě při analýze a hodnocení shromážděných údajů.

Závěrem lze konstatovat, že tato práce se ukázala být důležitým krokem k pochopení adaptace migrantů, ale nezanechává pochybnosti o tom, že její výsledky vyžadují další výzkum a zobecnění, aby bylo možné formulovat komplexnější závěry a doporučení.

Použité zdroje

1. Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: a Conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
2. Anthias, F. (2007). Ethnic ties: social capital and the question of mobilisability. *The Sociological Review*, 55(4), 788–805. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.2007.00752.x>
3. Antonakopoulou, E. (2013). Sociocultural adaptation of U.S. education abroad Students in Greece: the effects of program duration and intervention. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 23(1), 60–72. <https://doi.org/10.36366/frontiers.v23i1.329>
4. Arthur, N. (2017). Supporting international students through strengthening their social resources. *Studies in Higher Education*, 42(5), 887–894. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1293876>
5. Auyero, J. (2011). Patients of the State: An ethnographic account of poor people's waiting. *Latin American Research Review*, 46(1), 5–29. <https://doi.org/10.1353/lar.2011.0014>
6. Auyero, J. (2012). *Patients of the State: The Politics of waiting in Argentina*. Duke University Press.
7. Ball-Rokeach, S. J., Kim, Y. C., & Matei, S. A. (2001). Storytelling neighborhood. *Communication Research*, 28(4), 392–428. <https://doi.org/10.1177/009365001028004003>
8. Barker, M. (2021). Social Integration in Social Isolation: Newcomers' Integration during the COVID-19 Pandemic. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 33(2), 34–45. <https://doi.org/10.1002/nha3.20313>
9. Bar-Tal, D. (1989). Delegitimization: the extreme case of stereotyping and prejudice. In: D. Bar-Tal, C. F. Graumann, A. W. Kruglanski & Stroebe, W. (Eds.), *Stereotyping and Prejudice* (pp. 169–182). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4612-3582-8_8
10. Bechtel, G. A., Shepherd, M. A., & Rogers, P. W. (1995). Family, culture, and health practices among migrant farmworkers. *Journal of Community Health Nursing*, 12(1), 15–22. https://doi.org/10.1207/s15327655jchn1201_2
11. Berry, J. W. (1970). Marginality, stress and ethnic identification in an acculturated Aboriginal community. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 239–252. <https://doi.org/10.1177/135910457000100303>
12. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
13. Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *International Migration Review*, 21(3), 491–511. <https://doi.org/10.1177/019791838702100303>

14. Biserova, G. K., & Shagivaleeva, G. R. (2019). Socio-Psychological adaptation of international students to learning and professional activities. *Space and Culture, India*, 6(5), 99–114. <https://doi.org/10.20896/saci.v6i5.411>
15. Cassarino, J. (2004). Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253–279. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01237439>
16. Castelli, F. (2018). Drivers of migration: why do people move? *Journal of Travel Medicine*, 25(1). <https://doi.org/10.1093/jtm/tay040>
17. Collins, F. L. (2012). Researching mobility and emplacement: examining transience and transnationality in international student lives. *Area*, 44(3), 296–304. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2012.01112.x>
18. Constant, A. F., Kahanec, M., & Zimmermann, K. F. (2009). Attitudes towards immigrants, other integration barriers, and their veracity. *International Journal of Manpower*, 30(1/2), 5–14. <https://doi.org/10.1108/01437720910948357>
19. Da Silva Rebelo, M. J., García, M. M. F., & Meneses, C. (2020). Societies' hostility, anger and mistrust towards Migrants: A vicious circle. *Journal of Social Work*, 21(5), 1142–1162. <https://doi.org/10.1177/1468017320949377>
20. De Jong, G. F., Root, B. D., Gardner, R. W., Fawcett, J. T., & Abad, R. G. (1985). Migration intentions and behavior: Decision making in a rural Philippine province. *Population and Environment*, 8(1–2), 41–62. <https://doi.org/10.1007/bf01263016>
21. De Wenden, C. W. (2020). *Atlas migrace: hledání nové světové rovnováhy*. Lingea.
22. Demuth, A. (2000). Some Conceptual Thoughts on Migration Research. In: Agozino, B. (Ed.), *Theoretical and Methodological Issues in Migration Research: Interdisciplinary, Intergenerational and International Perspectives* (pp. 21–58). Avebury.
23. Elliot, A. (2015). Paused subjects: Waiting for migration in North Africa. *Time & Society*, 25(1), 102–116. <https://doi.org/10.1177/0961463x15588090>
24. Entzinger, H., & Biezeveld, R. (2011). *Benchmarking in immigrant integration*. European Research Centre on Migration and Ethnic Relations. https://www.researchgate.net/publication/251998179_Benchmarking_in_Immigrant_Integration
25. Erdal, M. B. (2013). Migrant Transnationalism and Multi-Layered Integration: Norwegian-Pakistani migrants' own reflections. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), 983–999. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2013.765665>
26. Fawcett, J. T. (1985). Migration psychology: New behavioral models. *Population and Environment*, 8(1–2), 5–14. <https://doi.org/10.1007/bf01263014>
27. Fisher, W. B., Birks, J. S., & Sinclair, C. (1982). International migration and development in the Arab region. *The Geographical Journal*, 148(1), 82–83. <https://doi.org/10.2307/634256>

28. Geoffrion, K., & Cretton, V. (2021). Introduction: Bureaucratic Routes to migration: migrants' lived experience of paperwork, clerks, and other immigration intermediaries. *Anthropologica*, 63(1).
<https://doi.org/10.18357/anthropologica6312021184>
29. Gmelch, G., & Gmelch, S. B. (1995). Gender and Migration: The readjustment of women migrants in Barbados, Ireland, and Newfoundland. *Human Organization*, 54(4), 470–473. <https://doi.org/10.17730/humo.54.4.002271641k50615u>
30. Henig, D. (2007). Migrace. *AntropoWebzin*, (2–3), 35–41.
<https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/15623>
31. Hertrich, V., & Lesclingand, M. (2013). Adolescent migration in rural Africa as a challenge to gender and intergenerational relationships. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 648(1), 175–188.
<https://doi.org/10.1177/0002716213485356>
32. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
<https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
33. Chauvin, S., & Garcés-Mascareñas, B. (2014). Becoming less illegal: deservingness frames and undocumented migrant incorporation. *Sociology Compass*, 8(4), 422–432. <https://doi.org/10.1111/soc4.12145>
34. Itzhaky, H. (1997). Successful Adaptation of Immigrants from the former Soviet Union to Project Renewal Neighborhoods: The Influential Factors. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 24(3). <https://doi.org/10.15453/0191-5096.2436>
35. Kim, Y. C., & Ball-Rokeach, S. J. (2006). Civic engagement from a communication infrastructure perspective. *Communication Theory*, 16(2), 173–197.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2006.00267.x>
36. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.
37. Longino, C. F., & Bradley, D. E. (2006). Internal and international migration. In: R. H. Binstock, L. K. George, S. J. Cutler, J. Hendricks, & J. H. Schulz (Eds.), *Handbook of Aging and the Social Sciences (Handbooks of Aging)* (pp. 76–93). Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/b978-012088388-2/50008-0>
38. Mabogunje, A. L. (1970). Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1), 1–18.
<https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.1970.tb00140.x>
39. Massey, D. S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. *Population Index*, 56(1), 3. <https://doi.org/10.2307/3644186>

40. McLeman, R., & Hunter, L. M. (2010). Migration in the context of vulnerability and adaptation to climate change: insights from analogues. *WIREs Climate Change*, 1(3), 450–461. <https://doi.org/10.1002/wcc.51>
41. Mestheneos, E., & Ioannidi, E. (2002). Obstacles to refugee integration in the European Union member States. *Journal of Refugee Studies*, 15(3), 304–320. <https://doi.org/10.1093/jrs/15.3.304>
42. Mixon, F. G. (1992). Factors Affecting College Student Migration across States. *International Journal of Manpower*, 13(1), 25–32. <https://doi.org/10.1108/eum0000000000900>
43. Moroka, T. M., & Tshimanga, M. (2010). Barriers to and Use of Health Care Services among Cross-Border Migrants in Botswana: Implications for Public Health. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 5(4), 33–42. <https://doi.org/10.5042/ijmhsc.2010.0230>
44. Nannestad, P., Svendsen, G. L. H., & Svendsen, G. T. (2008). Bridge over troubled water? Migration and social capital. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 607–631. <https://doi.org/10.1080/13691830801961621>
45. Oberg, K. (1960). Cultural shock: adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*, 7(4), 177–182. <https://doi.org/10.1177/009182966000700405>
46. Pike, I. L., & Crocker, R. M. (2020). “My own corner of loneliness:” Social isolation and place among Mexican immigrants in Arizona and Turkana pastoralists of Kenya. *Transcultural Psychiatry*, 57(5), 661–672. <https://doi.org/10.1177/1363461520938286>
47. Portes, A. (1998). Social Capital: Its origins and applications in modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
48. Pretty, G., Chipuer, H. M., & Bramston, P. (2003). Sense of place amongst adolescents and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place dependence in relation to place identity. *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 273–287. [https://doi.org/10.1016/s0272-4944\(02\)00079-8](https://doi.org/10.1016/s0272-4944(02)00079-8)
49. Průcha, J. (2010). *Interkulturní komunikace*. Grada Publishing.
50. Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: the collapse and revival of American community. *Choice Reviews Online*, 38(04), 38–2454. <https://doi.org/10.5860/choice.38-2454>
51. Rack, P. H. (1985). Migration and Mental Health: A matrix of variables. In: P. Pichot, P. Berner, R. Wolf, K. Thau (Eds), *Psychiatry The State of the Art* (pp. 491–498). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-1853-9_79
52. Raghuram, P. (2012). Theorising the spaces of student migration. *Population, Space and Place*, 19(2), 138–154. <https://doi.org/10.1002/psp.1747>

53. Reitemeier, U. (2009). Understanding the Other in an Integrational Conflict: A Case Study of a Dispute between a Host Society and Free Church Immigrants. *Forum: Qualitative Social Research*, 10(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-10.3.1339>
54. Robson, C. (1993). *Real World Research: A resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. Blackwell. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA19800276>
55. Rogers, R. (1992). The politics of migration in the contemporary world. *International Migration*, 30, 33–55. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00774.x>
56. Rogler, L. H. (1994). International migrations: A framework for directing research. *American Psychologist*, 49(8), 701–708. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.49.8.701>
57. Ryan, M., & Ogilvie, M. (2001). Examining the effects of environmental interchangeability with overseas students: a cross cultural comparison. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 13(3), 63–74. <https://doi.org/10.1108/13555850110764838>
58. Tillie, J. (2004). Social capital of organisations and their members: explaining the political integration of immigrants in Amsterdam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3), 529–541. <https://doi.org/10.1080/13691830410001682070>
59. Tuckman, H. P. (1970). Determinants of college student migration. *Southern Economic Journal*, 37(2), 184. <https://doi.org/10.2307/1056128>
60. Waters, J., Brooks, R., & Pimlott-Wilson, H. (2011). Youthful escapes? British students, overseas education and the pursuit of happiness. *Social & Cultural Geography*, 12(5), 455–469. <https://doi.org/10.1080/14649365.2011.588802>
61. Winkelman, M. (1994). Cultural shock and adaptation. *Journal of Counseling and Development*, 73(2), 121–126. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1994.tb01723.x>
62. Wright, C. F., & Clibborn, S. (2019). Migrant labour and low-quality work: A persistent relationship. *Journal of Industrial Relations*, 61(2), 157–175. <https://doi.org/10.1177/0022185618824137>

Příloha A Struktura interview

1. Úvodní otázky
 - a. Jak dávno jste se přestěhoval/a?
 - b. Jaké byly vaše důvody k migraci?
 - c. Jak byste popsal/a svůj první rok v České republice?
 - d. S jakými problémy jste se po přestěhování potýkal/a?
 - e. Jak se cítíte v imigraci?
 - f. Jaké oblasti vašeho života ovlivnilo stěhování do České republiky (nejvíce)?
 - g. Vidíte se v této zemi za 5 let? 10 let?
 - h. Chcete se vrátit do Kazachstánu?
 - i. Jak často, z jakého důvodu
2. Sociální status
 - a. Máte pocit, že se vaše společenské postavení změnilo od doby, kdy jste se přestěhoval/a?
 - i. Pokud ano, jak? Je tato změna pozitivní, nebo negativní?
 - b. Jak probíhala vaše integrace do společnosti?
 - c. Jak byste popsal/a vaši interakci s místním obyvatelstvem?
 - d. Změnilo se vaše sociální prostředí (myslím etnický)?
 - e. Máte zkušenosti s blízkou komunikací/vztahy s místními (přáteli, partnery)?
 - i. Jak byste je ohodnotil/a?
 - f. Jak se cítíte při komunikaci s místními?
3. Vztah s rodinou

-
- a. Jaký máte vztah s rodinou?
 - i. Ovlivnily plány na migraci váš vztah s rodinou?
 - b. Změnil se po přestěhování váš vztah s rodinou?
 - i. Kvalitně, kvalitativně
 - c. Jak jste se vyrovnal/a s odloučením od rodiny?
 - d. Plánujete založit rodinu v České republice?
 - i. S místním, s rusky mluvícím, s člověkem z Kazachstánu?
 - ii. Vysvětlete proč.
4. Zdravotní stav (psychický a fyzický)
- a. Jak byste popsal/a svůj současný zdravotní stav?
 - b. Změnil se váš celkový zdravotní stav od doby, kdy jste se přestěhoval/a?
 - i. Pokud ano, jak?
 - ii. S čím si myslíte, že to může souviset?
 - c. Ovlivnilo stěhování váš emocionální stav?
 - i. Pokud ano, jak?
 - ii. S čím si myslíte, že to může souviset?
 - iii. Popište váš stav bezprostředně po přestěhování a v tuto chvíli.
 - d. Obrátil/a jste se při první adaptaci na specialisty v České republice, aby se zlepšil váš stav?
 - i. Pokud ano, na jaké?